

MAASEUTUMAISEMAT

ARVOKKAIDEN MAISEMA-ALUEIDEN INVENTOINTI

5.6.2013

Loppuraportti

Maakunnan Parhaat Maisemat

Etelä-Savon valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden
maisema-alueiden päivitysinventointi 2011-2013

Leena Lahdenvesi-Korhonen

Taitto:

Kansikuva: Heinäveden Kortejärven maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Julkaisun kuvat: Leena Lahdenvesi-Korhonen ellei toisin mainita

Alkusanat

Maisema-alueiden päivitysinventoinnin tarkoituksena on valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden (valtioneuvoston periaatepäätös 1995) ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden (1998-2000) päivitysluonteinen valikoiman ja nykytilan tarkastelu Etelä-Savossa. Inventointi on osa koko Suomessa tehtävää arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointien kierrosta. Tällä hetkellä maakunnassa on 14 valtakunnallisesti ja satakunta maakunnallisesti merkittävää aluetta. Nyt tehdyssä päivitysinventoinnissa arvioitiin kunkin alueen tila ja sen luonto-, kulttuuri- ja käyttöarvot. Uusien tietojen perusteella tehtiin ehdotus alueiden arvoluokasta ja rajauksesta. Myös koko maakunnan valikoiman edustavuus oli tarkastelussa. Sen on teettänyt Etelä-Savon ELY-keskus ja sitä ovat rahoittaneet Etelä-Savon maakuntaliitto ja ympäristöministeriö.

Koko päivitysinventointi on perusselvitys, jolla ei ole oikeusvaikutuksia. Valtakunnallisten maisema-alueiden osalta oikeusvaikutukset syntyvät valtioneuvoston päätöksellä ja maakunnallisten osalta maakunta- ja kuntakaavoituksessa. Päivitetyistä valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista tulee valtioneuvosto ympäristöministeriön esityksestä tekemään periaatepäätöksen, kun koko maan maisema-alueet on päivitetty, mahdollisesti vuonna 2015. Ympäristöministeriö järjestää myös kuulemisen näiden alueiden osalta. Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi huomioidaan vaihemaakuntakaavassa, jossa ajantasaistetaan maakuntakaavan nykyiset kulttuuriympäristöön liittyvät aluevaraukset. Maakuntakaavan laatimisen yhteydessä tullaan kuulemaan mahdollisten uusien alueiden maanomistajia, muita osallisia ja kuntia. Kaavaprosessissa määräytyvät alueiden lopulliset rajaukset ja niiden vaikutukset muuhun maankäyttöön ja rakentamiseen. Maakuntakaavan lisäksi päivitysinventointi palvelee selvitysaineistona myös kuntakaavoitusta.

Hankkeesta tiedotettiin maakunnallisesti lehdistössä ja ELY-keskuksen internet-sivuilla. Hankkeelle laadittiin käsiesite, jota toimitettiin mm. kuntiin ja jota inventoija jakoi inventoitavilla alueilla liikkeessään. Ennen maastotöiden aloitusta kuntien teknisille toimistoille tiedotettiin inventoinneista. Huhtikuussa 2012 järjestettiin neljä seudullista inventointiaineiston esittely- ja palautetilaisuutta. Tilaisuudet toteutettiin Punkaharjulla, Juvalla, Pieksämäellä ja Hirvensalmella. Inventointiraporttiluonnos valmistui joulukuussa 2012 ja tammikuussa 2013 siitä tiedotettiin ja lähetettiin raportti kommentoitavaksi kuntiin sekä alueellisille toimijoille. Kuka tahansa saattoi antaa palautetta ELY-keskuksen nettisivujen kautta, jossa aineisto oli kommentoitavana.

Maisemaselvityksen ja maisema-alueiden inventoinnin on laatinut FM maisemasuunnittelija, tutkija (maisema-arkkitehtuuri) Leena Lahdenvesi-Korhonen MKN maisemapalvelut, Maa- ja kotitalousnaiset, ProAgria Etelä-Savosta.

Työn ohjausryhmänä on toiminut Etelä-Savon kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä vahvistettuna paikallisten toimijoiden edustajilla: Maakuntahallituksen jäsen Pirjo Tolvanen ja ympäristöpäällikkö Sanna Poutamo Etelä-Savon maakuntaliitto, erikoissuunnittelija Henrik Jansson Metsähallitus, Itä-Suomen yksikön päällikkö, tutkija Timo Kantonen Museovirasto, maakuntamuseotutkija Jorma Hytönen ja maakunta-arkkeologi Martti Koponen Savonlinnan maakuntamuseo, yksikön päällikkö Eero Korhonen, arkkitehti Kirsti Kovanen, biologi Sirpa Peltonen, asiantuntija Matti Salmela ja sivistystoimentarkastaja Tuija Toivakainen Etelä-Savon Ely-keskus, toiminnanjohtaja Vesa Kallio MTK Etelä-Savo ja kyläasiamies Henrik Hausen Järvi-Suomen kylät ry. Ohjausryhmän lisäksi työtä on hiottu työryhmässä, johon inventoijan lisäksi on kuulunut Sirpa Peltonen, Kirsti Kovanen ja Sanna Poutamo. Lämmin kiitos kaikille työhön osallistuneille, aktiivisille maanomistajille, asukkaille, kunnille, ohjausryhmälle, työryhmälle sekä rahoittajatahoille. Kiitos myös Vesa Väisäselle korvaamattomasta avusta aineistojen kanssa.

1. TYÖN TAUSTA	5
1.1 Valmisteluvaihe ja inventoitujen kohteiden valinta	5
1.2 Inventointi ja käytetyt aineistot	7
1.3 Maastotyöt	7
1.4 Maisema-alueiden arviointi.....	7
1.5 Rajaukset ja rajausten muutokset	9
2. ETELÄ-SAVON MAAKUNNALLINEN MAISEMASELVITYS, MAISEMASEUTUJEN JA -TYYPPIEN KUVAUKSET ...	9
2.1 Etelä-Savon maiseman yleispiirteet	10
2.2 Maisemamaakuntajako	16
2.2.1 Lounais-Savon järvisuutu (4.1) 'Vesien ja asuttujen kumpareiden mosaiikki'	19
2.2.2 Suur-Saimaan seutu (4.2) 'Suuret selät, asutut niemet'	20
2.2.2.1 'Viljava avara vauraus' (4.2.1)	20
2.2.2.2 'Saarella ja niemessä' (4.2.2).....	21
2.2.2.3 'Kumpuileva pienipiirteisyys' (4.2.3)	23
2.2.3 Savonseudun seutu (4.3), 'Drumliineja ja tasankoja'	24
2.2.4 Pohjois-Savon järvisuutu (4.5), 'Jyrkkäpiirteiset ruhjelaaksot'	25
2.2.5 Pohjois-Karjalan järvisuutu (4.6), 'Karun ja viljavan vaihtelu'	26
3. INVENTOIDUT ALUEET	27
3.1 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.....	33
3.1.1 Heinäveden reitin vesistömaisema [Heinävesi, Enonkoski, Savonlinna].....	33
3.1.2 Kotkatlahden kulttuurimaisema [Joroinen].....	36
3.1.3 Kaitaisten viljelymaisema [Joroinen]	39
3.1.4 Kaskiin viljelymaisema [Juva]	41
3.1.5 Vuorenmaan viljelymaisema [Juva].....	44
3.1.6 Saksalanharjun maisemat [Mikkeli].....	47
3.1.7 Mikkelin Neitvuori [Mikkeli]	50
3.1.8 Ristiinan reitin kulttuurimaisema [Mikkeli]	52
3.1.9 Puumalan Muuramäki [Puumala].....	55
3.1.10 Osikonmäen viljelymaisema [Rantasalmi].....	58
3.1.11 Kyrönsalmen kulttuurimaisema [Savonlinna]	61
3.1.12 Savonlinnan Kokonsaari [Savonlinna]	64
3.1.13 Punkaharjun kulttuurimaisema [Savonlinna]	67
3.1.14 Kuhajärven viljelymaisema [Sulkava]	70
3.1.15 Sulkavan Linnavuori [Sulkava]	73

1. TYÖN TAUSTA

Inventointityö on koostunut neljästä vaiheesta:

- Valmisteluvaihe: valitaan inventoitavat kohteet ja tiedotetaan hankkeesta.
- Laaditaan maakunnallinen maisemaselvitys inventoinnin tueksi.
- Kohdealueiden inventointi: kerätään tiedot inventoitavista kohteista, täydennetään ja täsmennetään inventointitietoja visuaalisten havaintojen pohjalta maastossa.
- Alueiden arviointi: arvioidaan kukin alue perustuen edellisiin vaiheisiin, ehdotetaan ja perustellaan arvoluokka sekä kirjoitetaan aluekuvaus ja piirretään aluerajaus.

1.1 Valmisteluvaihe ja inventoitujen kohteiden valinta

Inventoinnin alkuvaiheessa on laadittu Etelä-Savon maakunnallinen maisemaselvitys, luku 2. Maakunnallisessa maisemaselvityksessä on analysoitu maakunnan maisemarakenne ja tyypilliset piirteet yhdistelemällä useita luonnon- ja kulttuuritekijöiden teemoja. Maakunnallisessa maisemaselvityksessä on myös tarkennettu maisematyypitystä Etelä-Savon osalta.

Inventoitavien kohteiden valinnan perusteena ovat olleet:

- Luettelot valtakunnallisesti sekä maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ja maisemanähtävyyksistä (Maisema-alue työryhmän mietintö 66/1992 ja Valtioneuvoston periaatepäätös 1.5.1995)
- Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisut 39:2000, 47:2001 ja 51:2002
- RKY1993 valikoiman kulttuurimaisemakokonaisuudet, joita ei ole sisällytetty museoviraston RKY2009 päivitysinventoinnin valikoimaan
- Maisemamaakuntajako sekä maakunnallinen maisemaselvitys
- Paikkatietoanalyysit
- Asukkaiden paikallistuntemus, tiedot / Etelä-Savon maakuntaliitto, Etelä-Savon ELY-keskus ja kunnat

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on Valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Etelä-Savosta valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin RKY2009 kuuluu 61 kohdetta (taulukko). RKY -kohteilla voi olla myös maisemallista arvoa. Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita lukuun ottamatta RKY2009 -alueita ei ole inventoitu maisemainventoinnissa.

Taulukko. Etelä-Savon valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt RKY2009.

Enonkoski Museosilta Heinävesi Heinäveden luostarit Heinäveden reitin kanavat ja rakenteet Hirvensalmi Hirvensalmen kirkonmäki ja tervaleppäranta Hämeenmäen ja Hurrilan kylät Kissakosken kanava ja tehdasalue Pohoskylän raitti Joroinen Huutokosken rautatieasema Joroisten kartanot Juva Juvan kartanot Juvan kirkonmäki Koikkalan kylä Kangasniemi Kangasniemen kirkon ympäristö Mikkeli Anttolan kirkonmäki Emolan esikaupunkialue Himalansaaren kylä Kenkäveronniemen pappila Lyytikkälän talonpoikaistila Mikkelin hallitustori ympäristöineen Mikkelin maaseurakunnan kirkko ja hautausmaat Mikkelin rautatieasema Mikkelin tarkka-ampujakasarmit Mikkelin vankila Otavan satamaradan rautatieasema Porrassalmen historiallinen maisema Ristiinan vanha kuntakeskus Suomenkylä Toijolan kylän historialliset kohteet	Mäntyharju Museosilta Mäntyharjun rautatieasema-alue Mäntyharjun vanha keskusta Pyhäniemen talo Suuri Savontie Pertunmaa Suuri Savontie Pieksämäki Kivelän talo Kontiopuiston omakotialue Pieksämäen Keskuskatu Pieksämäen maaseurakunnan kirkonmäki Pieksämäen rautatieläis ympäristöt Savon järvimalmiruuki Vaalijalan kuntoutuskeskus Puumala Puumalan kirkko Salpalinja Suvorovin kanavat Rantasalmi Hiltulan kylä Rantasalmen kartanot Savonlinna Juvolan tiilitehdas Kerimäen kirkko ja kirkkoranta Laitaatsillan telakkayhdyskunta Olavinlinna, Kyrön- ja Haapasalmen kulttuurimaisema Orivirran saarto Punkaharju Punkaharjun laivareitin huvilat Putikon sahayhdyskunta Raikuun kanava Rauhalinna Salpalinja Savonlinnan rautatieasema Sulkava Salpalinja Sulkavan kirkonkylä Suvorovin kanavat
---	--

Alueita on valittu inventoitavaksi yhteensä reilut 100. Näistä 14 on ennestään valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden luettelossa ja 83 maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden luettelossa sekä 10 vuoden 2009 RKY -inventoinnista pudonneita kulttuurimaisemakokonaisuuksia. Työn edetessä ja yleisötilaisuuksissa on esitetty inventoitaviin kohteisiin lisäyksiä. Kesäkausien 2011 ja 2012 aikana inventoiduiksi on tullut yhteensä 122 maisema-aluetta.

1.2 Inventointi ja käytetyt aineistot

Inventointivaiheessa jokaisesta kohteesta on koottu inventointitiedot Etelä-Savon inventointia varten laaditulle maastotietolomakkeelle (Liite 1.). Alueista on inventointien yhteydessä otettu runsas digikuvamateriaali. Jokaisen kohteen tiedot on lisäksi koottu alueista laadituille inventointitietolomakkeille (Liite 2.). Valtakunnallista lomaketta on täydennetty maakunnassa sovitulla lisäkohdilla. Tietojen keräämisessä on hyödynnetty myös SYKE:ssä maisema-alueiden päivitysinventointia varten laadittua MAPA -paikkatietopakettia, maakuntaliiton paikkatieto-aineistoa sekä valtionhallinnon avoimia paikkatietoaineistoja, aiemmin laadittuja kulttuuriympäristöä ja luontoa koskevia inventointeja, selvityksiä, suunnitelmia ja paikallisia historiikkeja sekä vanhoja karttoja.

1.3 Maastotyöt

Maastokäynnit ovat olleet oleellisia inventointitietojen täydentämisen, visuaalisen maisemakuvan hahmottamisen ja alueen nykytilanteen arvioinnin kannalta. Vaikka näkemys on subjektiivinen ja inventoijan omaan kokemukseen ja aistimaailmaan nojaava, auttaa maastokäynti tunnistamaan maiseman esteettisiä ominaisuuksia sekä toiminnallisia piirteitä. Maastokäynnillä voidaan täydentää ja täsmentää ennalta selvitettyjä tietoja.

Maastotyöt on tehty kesäkausien 2011 ja 2012 aikana. Jokaisessa kohteessa on käyty 1-3 kertaa. Maastokäynneillä on kerätty tietoa laaditun maastotyölistauksen mukaisesti (Liite 1.). Maastokäynneillä alueista kerätty myös laaja valokuva-aineisto, alueet on kuvattu myös gps-digikameralla.

1.4 Maisema-alueiden arviointi

Maisema-alueiden arvioiminen on laadittu inventoinnin kuluessa kerättyjen tietojen ja maastokäynnillä tehtyjen havaintojen pohjalta.

Valtakunnallisen arvoluokan maisema-alueet edustavat maisemamaakunnalleen tyypillisiä maisematyyppejä, joilla on huomattavaa valtakunnallista merkitystä. Maakunnallisesti arvokkaat alueet edustavat maakunnan alueen erityispiirteitä; ne voivat olla harvinaisia tai hyvin säilyneitä kohteita, joissa maakunnan alueen maisemien erityispiirteet tulevat esille.

Arvioinnissa on kiinnitetty huomiota erityisesti seuraaviin:

- Luonto, luonnonarvot ja luonnon monimuotoisuus
- Luonnonpiirteiden edustavuus, harvinaisuus, monipuolisuus ja alkuperäisyys
- Maiseman ja maankäytön historiallinen kehitys ja kehityksen jatkuvuus
- Kulttuuripiirteiden edustavuus, harvinaisuus, säilyneisyys ja alkuperäisyys
- Symboli- ja identiteettiarvot (tapahtumapaikat, historialliset tapahtumat, alueen väestölle merkittävät piirteet)

- Alueen elinvoimaisuus ja nykyinen toimivuus
- Maisemakuvan yhtenäisyys, eheys ja vaikuttavuus
- Maisemamaakunnan erityispiirteet (maisema-alue alueellisten erityispiirteiden kuvaajana)
- Maisemahäiriöt ja luonnonarvoja alentavat vauriot ja uhkatekijät

Näiden lisäksi Etelä-Savossa on linjattu V valtakunnallisesti, M maakunnallisesti ja P paikallisesti arvokkaille alueille tarkennuksia seuraavasti:

V valtakunnallisesti arvokas maisema

- erottuu laajuudellaan ja vaikuttavuudellaan (alueelta löytyy vähintään yksi ”huippukohta”)
- edustaa tyypillistä tai poikkeuksellista maisemamaakunnan piirrettä
- monipuolinen, arvot kiteytyvät maisemassa: luonnonhistorialliset piirteet, vaikuttavat maisemalliset piirteet ja piirteiden laajuus ja kirjo keskeisiä (korkeat mäet, pitkät näkymät, eheä vesimaisema)
- pitkäaikaisen käytön historia jatkuu esim. viljely laajaa
- kansainvälisesti tai kansallisesti tunnettu maisemanähtävyys
- ei yksin vapaa-ajan asuttu, autioituminen ja asumattomuus, viljelemättömyys marginaalista eikä vaikuta häiritsevästi kokonaisuuteen

M maakunnallisesti arvokas maisema

- edustaa tyypillistä tai poikkeuksellista esimerkkiä, joka kertoo maakunnan maisemasta tai jostakin sen piirteestä
- voi muodostua pienestäkin/yksittäisestä kokonaisuudesta, mikä on yleisesti tunnettu (esim. maisemanähtävyys tai laajemman maiseman osa)
- käytön/hoidon suhteen autioituminen ja asumattomuus, viljelemättömyys marginaalista eikä vaikuta häiritsevästi, taannuttavasti kokonaisuuteen, ei yksin vapaa-ajan asuttu, pysyvän asumisen ja viljelyn tulee olla vapaa-ajan asumista yleisempää, kun kyseessä on maatalousmaisema (ei koske maisemanähtävyyksiä)
- edustaa maakunnallisia maisemapiirteitä ja arvoja erityisen hyvin
- erityisen hyvin säilynyt, hoito inventointihetkellä turvattu
- maisemaluokituksessa, arvojen tulee näkyä myös maisemassa ei yksin tausta-arvoina (esim. historialliset tapahtumat ei riitä)

P paikallisesti arvokas maisema

- pienehkö kokonaisuus, mikä voi muodostua jopa yhden kohteen tai tilan ympäristöstä (voi muodostua esim. yksittäisten rakennusten/rakenteiden tai vanhan tien ympärille)
- edustaa tyypillistä tai poikkeuksellista tai harvinaista maisemakuvaa tai maisemapiirrettä ja muut YM linjaamat kriteerit kuten myös V ja M alueilla
- elinvoimaisuuden kannalta voi olla myös ja vain osa-aikaisesti hoidettu tms. ”vapaa-aika asuttu”
- maisemaluokituksessa, arvojen tulee näkyä myös maisemassa ei yksin tausta-arvoina (esim. historialliset tapahtumat ei riitä)

1.5 Rajaukset ja rajausten muutokset

Maisema-alueiden rajauksissa on pyritty noudattamaan maisemarakenteen näkyvissä olevia luontevia rajoja sekä hahmottamaan yhtenäisiä aluekokonaisuuksia. Rajaus perustuu yleensä visuaalisesti hahmotettavaan eheään maisemakuvaan. Luontevia rajoja ovat muun muassa yhtenäiset metsäiset reunavyöhykkeet, selänteiden lakialueet, vesistöt, joet ja joissain tapauksissa ihmisen aikaansaamat rakenteet, kuten tiet tai taajamien reunat. Avointa maisematilaa rajaavien reunavyöhykkeiden mukaanotto rajaukseen on oleellista, sillä juuri ne nousevat merkittävään rooliin alueen hoidon ja maankäytön suunnittelussa.

Rajauksiin on voitu sisällyttää harkiten myös lähistöllä olevia kohteita kuten muinaisjäännöskohteita, arvokkaita luonnonympäristöjä, rakennetun ympäristön kohteita sekä perinnebiotooppeja.

2. ETELÄ-SAVON MAAKUNNALLINEN MAISEMASELVITYS, MAISEMASEUTUJEN JA -TYYPPIEN KUVAUKSET

Etelä-Savon valtakunnallisten ja maakunnallisten maisema-alueiden inventoinnin yhteydessä on laadittu koko maakuntaa koskeva maisemaselvitys.

Maisemaselvityksen kohdealueena on nykyinen Etelä-Savo ja siihen kuuluvat kunnat: Pertunmaa, Mäntyharju, Hirvensalmi, Kangasniemi, Mikkeli, Puumala, Juva, Rantasalmi, Sulkava, Pieksämäki, Joroinen, Savonlinna, Enonkoski ja Heinävesi.

Maisemaselvityksen tavoitteena on ollut selvittää Etelä-Savon maiseman rakennetta, ominaispiirteitä, alueellisia eroja sekä myös seudullisesti maisemarakenteen ja -kuvan sisäisiä eroja. Lähtökohtina maisemaselvitykselle toimivat valtakunnalliset maisema-aluejaot, selvitykset valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista maisemista sekä kulttuuriympäristöistä ja esihistoriallisista kohteista sekä aiemmat maakunnassa laaditut maisemainventoinnit.

2.1 Etelä-Savon maiseman yleispiirteet

Luonnonpiirteet

Etelä-Savo kuuluu luonnonmaantieteellisen aluejaon mukaan laajaan Järvi-Suomen alueeseen, jonka ilmasto on lähes kauttaaltaan samanlaista. Ilmasto on mantereinen. Vesistöalueiden runsaudesta ja rikkonaisuudesta sekä maastontopografiasta johtuen paikallisilmastossa on kuitenkin selvää vaihtelua alueen eri osien välillä.

Suurin osa kallioperästä sai nykyisen muotonsa noin 1900 miljoonaa vuotta sitten. Etelä-Savon kallioperä on geologisilta piirteiltään monipuolinen ja vaihteleva. Alueen vanhimpia kiviä ovat arkeiset graniittigneissit ja nuorimpia rapakivigraniitit. Kallioperä muodostuu pääasiassa happamista ja niukkaravinteisista kivilajeista. Pienialaisia kalkkikivialueita on alueen pohjoisosissa. Kallioperässä vallitsevat syväkivet ja kiteiset liuskeet. Keski-Suomen graniittinen syväkivialue ulottuu alueen luoteisosiin Etelä-Puulan ja Kyyveden seuduille. Alueen etelä- ja länsiosat kuuluvat Etelä-Suomen liuskevyöhykkeeseen.

Svekofennialaista Saimaan liuskealuetta ulottuu lännestä vaihtelevan levyisenä vyöhykkeenä itään läpi koko Etelä-Savon maakunnan. Leveimmillään se on keskiosassa Pieksämäeltä Puumalaan olevalla alueella. Saimaan liuskealuetta luonnehtii hiekka- ja savisedimentteinä kerrostuneet turbidiittiset kiilleigneissit ja migmatiitit sekä niiden yhteydessä esiintyvät erilaiset vulkaniitit. Rantasalmelta luoteeseen ulottuva kapea vyöhyke kuuluu pieneltä osin kapeaan Savon liuskealueeseen, jolle on luonteenomaista voimakkaasti metamorfoituneet kiilleliuskeet, gneissit ja migmatiitit sekä 1930-1920 miljoonan vuoden ikäiset syväkivet. Savon liuskealueen kivet rajoittuvat Saimaan liuskealueen kiviin yleensä siirroksin. Etelä-Savon koillisosassa Enonkosken, Heinäveden ja Savonlinnan pohjoisosissa sekä Kerimäen pohjoisosissa muuttuu kallioperä Karjalaisten muodostumien kiilleliuskeiksi ja -gneisseiksi, jotka ovat kerrostuneet hiekka- ja savisedimentteinä arkeisen kratonin reunalle. Aivan alueen koillisnurkassa, Heinäveden seudulla on arkeista kallioperää paljastuneena karjalaisten liuskeiden keskellä olevissa graniittigneissidoomeissa. Laajat syväkivialueet ovat vallitsevina Etelä-Savon luoteisosassa ja Kangasniemen ja Hirvensalmen alueella, jossa kallioperä muuttuu Keski-Suomen granitoidikompleksin happamiksi ja intermediäärisiksi syväkiviksi. Alueen nuorimpia kiviä olevaa rapakivigraniittia on paljastuneena Mäntyharjun alueella Ahveniston ja Suomenniemen rapakivimuodostumissa¹.

Kallioperä on suurelta osin vaihtelevan paksuisen moreenimaiden, moreenivaipan peittämiä. Moreenimaat ovat enimmäkseen loivarinteisiä, matalahkoja mäkimaita. Etelä-Savon pohjoisosille ovat tyypillisiä mannerjään liikkeen suuntaiset pitkät ja kapeat moreeniselänteet eli drumliinit. Etelä-Savon laajimmat drumliini- ja kumpumoreenikentät keskittyvät erityisesti Pieksämäen, Kangasniemen, Mikkelin, Virtasalmen, Joroisten, Juvan ja Rantasalmen alueelle. Merkittäviä kenttiä on lisäksi Hirvensalmella, Sulkavalla, Savonlinnassa ja Kerimäellä. Mannerjäätikön sulaessa jäätikköjojen kerrostivat soraa ja hiekkaa katkeileviksi pitkittäisharjuiksi ja noudattelevat Etelä-Savossa suurin piirtein samaa luode-kaakkosuuntaa kuin drumliinien virtaviivaiset muodot. Alueen lounais- ja kaakkoiskulmilla olevat laajat sora- ja hiekkasiintymät kuuluvat laajaan Salpausselkien reunamuodostumaan. Toisen Salpausselän sora- ja hiekkakerrostumia ulottuu lounaassa Heinolan eteläosiin ja kaakossa Punkaharjun seudulle. Harjujen ja reunamuodostumien yhteydessä esiintyy

¹ Husa & Teeriaho 2007

tavallisesti myös jonkin verran hienorakeisia silttikerrostumia. Sen sijaan savikoita on alueella niukasti. Laajimmat turve-esiintymät sijaitsevat Pieksämäellä, Mikkelin pohjoisosissa ja Joroisissa².

Etelä-Savon maisemaa hallitsevat ensisijaisesti laajat ja sokkeloiset vesistöalueet. Jopa neljännes maakunnan pinta-alasta on vettä. Alueella on yli 4600 vähintään hehtaarin kokoista järveä. Etelä-Savon länsiosa kuuluu Kymijoen vesistöalueeseen ja loppuosa Vuoksen vesistöalueeseen.

Vuoksen vesistön suurin järviällä Saimaa sekä suurin Etelä-Savon alueella sijaitseva Kymijoen vesistön järviällä Puula ovat säännösteltyjä. Pääosa alueen virtaavista vesistä on pieniä jokia ja puroja. Etelä-Savossa on 215 luokiteltua pohjavesialuetta. Keskimääräinen vuotuinen sadanta on Etelä-Savon alueella 650 - 700 mm. Alueen järvet jäätyvät keskimäärin marraskuun kahden viimeisen viikon aikana. Suurilla altailla jäätyminen tapahtuu kuitenkin myöhemmin. Jäät lähtevät järvistä melko samanaikaisesti toukokuun alkupuolella. Vaikka Etelä-Savon vesistöjen tila on enimmäkseen hyvä, on maakunnassa runsaasti kunnostamista kaipaavia järviä tai vesialueita³.

Etelä-Savo kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Maaperän karuudesta johtuen alueen kasvisto on suhteellisen köyhää, mutta toisaalta esiintyy vaateliaitakin lajeja. Kasvistossa on runsaammin itäisiä ja eteläisiä aineksia. Levinneisyytensä länsirajoilla kasvavat täällä mm. kangasvuokko, karjalanruusu ja vaivero. Etelä-Savon metsät ovat yleisimmin tuoreen kankaan mustikkatyypin kuusikoita, mutta myös kuivahkot puolukkatyypin mäntykankaat ovat tavallisia. Harju- ja hiekkamailla metsät muuttuvat karummiksi, usein kanervaisiksi mäntykankaiksi. Lehtomaisia metsiä ja lehtoja on yleensä niukalti⁴.

Kulttuuripiirteet

Ihmisten vaikutusaika Etelä-Savossa on ollut vain murto osa siitä ajasta minä luonnonpiirteet ovat kehittyneet. Vanhimpia jälkiä ovat kulkijoiden jättämät esineet ja jäänteet asumisesta.

Ihmisen toiminnan jälkiä on Etelä-Savon maisemassa noin 8000 vuoden ajalta. Vanhimmista, kivikautisen elämisen vaiheista on jäljellä vain irtoneisia esineitä, asuinpaikoille jääneitä aseiden, astioiden ja työkalujen osia, niiden valmistuksessa syntyneitä lastuja ja palanutta luuta. Asuinpaikat sijaitsevat muinaisella Saimaan rantatöyräällä, joka kiertää nykyisiä rantoja, mutta jopa satojen metrien päässä nykyisestä rannasta. Paikkoja voi tunnistaa kodanpohjien jättämien painanteiden perusteella. Kulttuurikerroksesta, mikä on Etelä-Savossa ohut, n. 20-50 cm, löytyy jäänteitä myöhemmästäkin asumisesta⁵.

Kuva. Pieksämäki, Ruokojärvi, Tuoppuniemi.

² Husa & Teeriaho 2007

³ Etelä-Savon Ely-keskus 2012

⁴ Husa & Teeriaho 2007

⁵ Ympäristöministeriö 1992 ja Etelä-Savon maakuntaliitto 2000:9-12, 2001:9-11, 2002:9-11

Komeimpia muinaisten asukkaiden ja kulki-
joiden jättämiä jälkiä nykymaisemassa ovat
rautakauden lopulla syntyneet muinaislinnat
ja eriaikoina syntyneet kalliomaalaukset.
Tunnetuin muinaislinnoista on Pisamalahden
Linnavuori Sulkavalla. Muinaislinnoja on
myös Mikkelin lähistöllä sekä Saimaan ja Puu-
lan rannalla.

Kuva. Sulkava, Linnavuori.

Kalliomaalauksissa on usein monenikäisiä
kuvia yhdessä. Astuvansalmi on niistä laajin ja
näyttävin, pienempiä kuvia on muissakin
Saimaan rantakallioissa. Rautakaudella vesis-
töt olivat samanlaiset kuin nykyisin rantamai-
semissa, saarissa, rantakalloilla ja näköala-
paikoilla.

Kuva. Mikkelin Ristiina, Astuvansalmi.

Historiallisella ajalla, 1300-luvulta lähtien, on asumisesta ja asukkaiden toiminnasta jäänyt merkke-
jä maisemaan paljon enemmän kuin esihistoriallisen ajan elämästä ja toiminnasta. Vanhimmat
kulttuuripiirteet eivät kuitenkaan näy kokonaisina rakennuksina tai edes rakennusten osina, koska
rakentamisen ja asumisen tavat eivät aluksi suosineet pysyviä ja pitkään säilyvä ratkaisuja. Kaskivil-
jelyn liikkuva asuintapa ja rauhattomat olot ovat suosineet jatkuvaa uudisrakentamista ja monia
asuinpaikkojen muuttoa ennen asutuksen vakiintumista.

Kuva. Suomessa kuppikiviä
on varsinkin maan länsi- ja
eteläosissa. Suomessa tun-
netaan yli 350 kohdetta ja
Etelä-Savostakin useita.
Niiden käyttö on jatkunut
historialliseen aikaan, syr-
jäisillä paikoilla 1900-luvulle
saakka. Kuppikivi, Ran-
tasalmi, Parkumäki. Kirsi
Mutka-Printola 2012.

Pysyvän asutuksen ikä on yleensä viljelyalueilla monia satoja vuosia. Kehitys on läpikäynyt eräta-
louden, kaskiviljelyn ja peltoviljelyn monet vaiheet. Pihapiirit ovat kasvaneet yhdestä hirsisälvok-
sesta jopa parin kymmenen hirsirakennuksen ryhmäksi ja muuttuneet säännöllisiksi, mutta keske-

nään erilaisten puu- ja kivirakennusten pihapiireiksi. Todella vanhat rakennukset ovat kuitenkin eteläsavolaisessa maisemassa harvinaisempia. Vanhimmat viljelyseutujen säilyneet asuinrakennusten osat ovat 1700-luvulta, mutta usein nekin ovat jääneet myöhempien laajennusosien sisälle.

Kuva. Puumala, Kaijansalo

Vedenjakaja seudulla säilyi pitkään kaskikauden aikana kehittynyt rakennustapa, missä monista harmaantuvista hirsisalvoksista muodostui vähitellen suurehko rakennusryhmä monine pihoineen mäen laen tuntumaan. Pihapiiriin kuului aikoinaan päärakennuksen lisäksi paljon erilaisia talousrakennuksia, aittoja, latoja, liitereitä, lampoloita, sikaloita, riihi, sauna jne. Useimmat niistä olivat hirsisalvoksia. Luonnonkivistä alettiin tehdä rakennuksia rakennuspuupulan kautena 1800-luvun alkupuolella valtiiovallan suosituksesta. Tyypillisiä maaseudun asuinrakennuksia ovat Etelä-Savossa sotilasvirkatalot.

Virkatalojen pihapiirit saattoivat olla säännöllisen muotoisia, mutta usein niissäkin rakennukset olivat ryhmittyneet eri pihojen ympärille vapaamuotoisesti. Erilaiset veistettyjen hirsirakennusten tyypit kehittyivät 1800-luvun puoleenväliin saakka, sitten uudet rakennusmateriaalit ja kevyemmät tekniikat alkoivat vallata runsasta maatalouden rakennustyyppivalikoimaa. Rankarakenteiset ladot ja liiteri alkoivat ilmestyä pihoihin ja pelloille. Samalla alkoi yleistyä myös talousrakennusten ulkomaalaus. Vuoratut ja maalatut asuinrakennukset, suuret kavinavetat ja -tallit sekä pitkät aittarivit ovat tyypillisiä 1800-luvun lopun rakennuksia seudun agraarimaisemassa. Paikoitellen on nähtävissä tyyliäikutteita varsinkin laivareittien varsien huviloissa ja talojen sisustuksissa. Tuolloin yleistyi myös neliönmuotoinen, nurkista avoin piha rakennusten ryhmittelyn malliksi.

Samoja rakennustapoja ja ihanteita käyttivät pienempien talojen rakentajat. Maakunnan maataloudelle olivat aikoinaan tyypillisiä monet jopa monet kymmenet pientilat, torpat ja mäkituvat, joita rakennettiin suurempien talojen ja kartanoiden maille.

Perinteiseen maatalouteen liittyi monien rakennusten lisäksi pienempiä rakenteita, aitoja, portteja, koppeja, heinäkuivatukseen liittyviä telineitä jne. Niiden käyttö oli lyhytikäistä ja pääosa niistä on jo kadonnut tai katoamassa. Piennarten kiviaitoja ja kiviröykkiötä on monin paikoin vielä tallella samoin jonkin verran jo harvinaisempia, yksittäisiä kiviä pelloja halkovia kujanteita ja karjateitä.

Maatalouden muutoksessa ja sen koneellistuessa on pihapiirin rakennusten määrä vähentynyt ja karjarakennusten koko kasvanut. Monet nopeatkin rakennustapojen muutokset näkyvät uudisrakennuksissa ja korjauksissa.

Kuva. Pieksämäki, Vehmaskylä

Puistoja ja koristepuutarhoja oli aluksi vain säätyläistaloissa, pappiloissa ja kartanoissa. Ne antavat oman leimansa etenkin Joroisten seudun maisemille. Myös puukujia on poikkeuksellisen runsaasti ja pitkinä Joroisten seudulla.

Talonpoikaistalojen pihoja alettiin istuttaa koristepuita ja -kasveja, lähinnä pensaita ja perennoja 1800-luvun loppupuolella vaurauden tilojen ja etenkin pappiloiden ja kartanoiden esikuvan perässä. Tilojen suuret pihapuut, kotikuuset ja jalopuut ovat usein juuri tuolta ajalta. Tiloille johtavat puukujanteet ovat tätä nuorempia.

Kuva. Joroinen, Frugård.

Vesistöjen kulkukelpoisuus ja käyttö reitteinä on määrännyt pitkään ihmisten sijoittumista ja muovannut maisema sekä maalla että vesillä. Vesiliikenne oli Saimaan rannoilla, vesikansan puolella hallitseva liikennemuoto 1930-luvulle asti. Kulkuvälineet kehittyivät veistetyistä ruuhista erilaisiin soutuveneisiin, purjealuksiin ja moottorialuksiin.

Kuva. Heinävesi, Palokki.

Reittivesien maisemiin ovat kuuluneet monet laivalaiturit, venevajojen ryppäät ja yksittäiset vajat, rantojen viitat sekä monenlaiset alukset. Itse kulkureittejä varten rakennettuja rakenteita ja laitteita on kanavilla. Vesimaisemien maa- ja kivirakenteet ovat säilyneet, mutta puurakennelmat ovat

hävinneet lähes jäljettömiin. Kanavien rannat istutettiin alun perin koristepuin puistoiksi ja ne olivat puistokulttuurin edelläkävijöitä ja levittäjiä. Puistomaisia ja yhtenäisiä ympäristöjä on myös muissa liikenteen ympäristössä Etelä-Savon monilla rautatieasemilla. Savon radan varren asemat ja pysäkit valmistuivat lyhyen ajan kuluessa aivan 1800-luvun lopulla. Niiden puistoista levisi lähiseuduille sekä koriste- että hyötykasveja.

Kuva. Heinävesi, Kerman kanava.

Kuva. Kerimäen asema.

Rantamaisemissa on toiminut myös vesivoimaa ja vesireittejä käyttänyttä teollisuutta. Vanhoista sahoista ja ruukeista on säilynyt joitakin rakennuksia ja rakennusryhmiä, useimmiten laitoksista on kuitenkin jäljellä vain raunioita, ehkä joitakin valokuvia ja yleensä paljon tarinoita.

Pienempien vesistöjen varsille syntyneistä laajemmista teollisuuden muokkaamista maisemista on hyviä esimerkkejä mm. Haapakoskella, Heinäveden Palokissa ja Mikkelin Kuomiokoskella. Maakunnassa on myös useita pienempialaisia vesimylly-ympäristöjä.

Kuva. Heinävesi, Palokki

Maakunta on ollut valtakuntien raja-aluetta pitkään. Sotien ja rajankäytien seurauksena on maastossa jälkiä vanhoista rajalinjoista, rajakiviä ja rajalinjojen jäänteitä, mm. Pähkinäsaaren rauhan, Täyssinän rauha, Uudenkaupungin rauhan ajalta. Myös useat taistelupaikat ja runsaat puolustusvarustusten jäänteet kertovat näistä tapahtumista.

Kuva. Savonlinna, Kerimäki

Kansallisromanttisten kuvausten ja kuvakirjojen seuraajat matkailukirjat esittelivät 1900-luvun alussa kuvia ja kertomuksia eri maakuntien maisemista matkailijoiden näkökulmasta ja useista niistä onkin matkailutoiminnan kehittyessä muodostunut nähtävyyksiä. Mikkelin seudulla tällainen nähtävyys oli Porrassalmi, Savonlinnan seudulla Punkaharju ja Parkumäki. Matkaoppaat ovat myöhemmin tarjonneet kauniita maisemia myös mm. laivareittien varrelta mm. Heinäveden reitiltä.

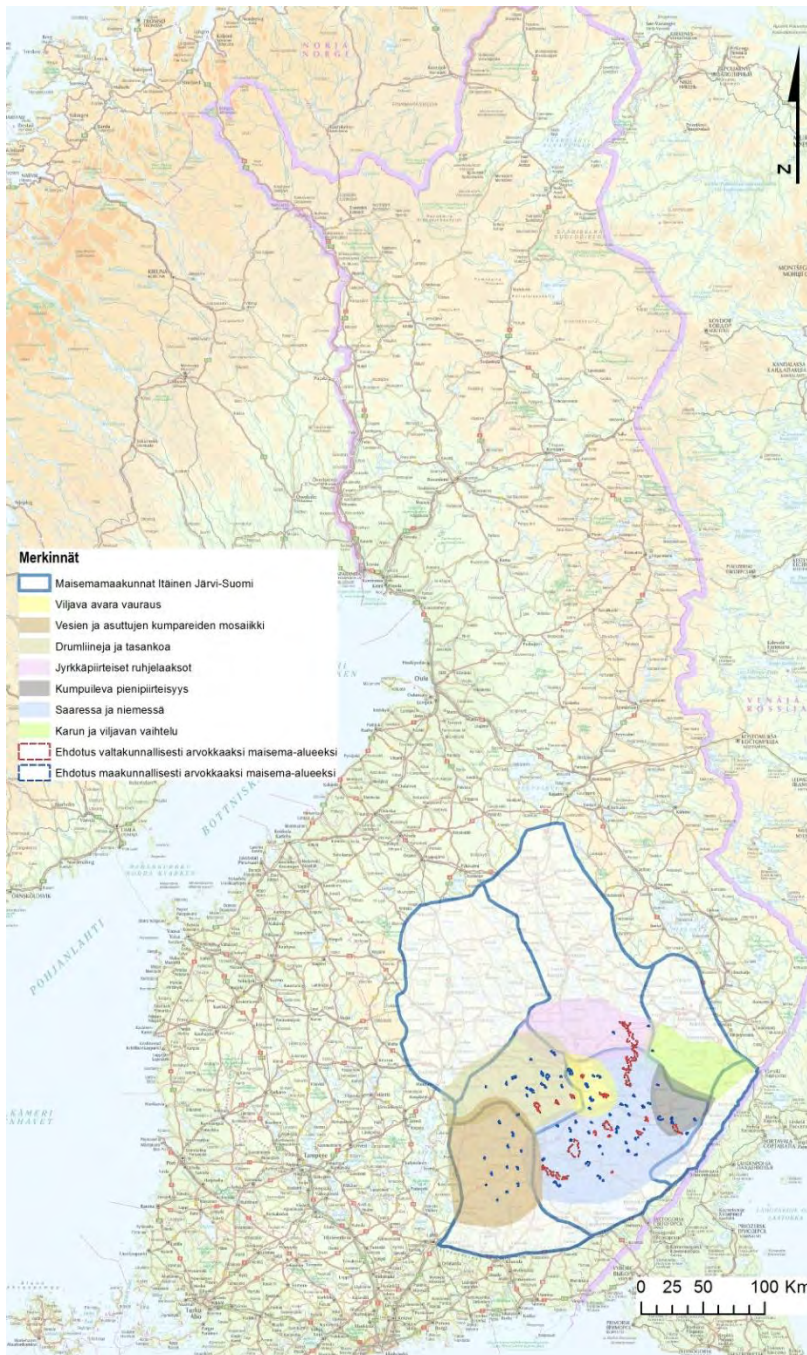
Kaikki ihmisen työn vaikutus ja jäljet ei ole nähtävissä maisemassa. Muistitiedon osuus, paikkoihin liittyvät tapahtumat, tarinat ja henkilöt, on maakunnassa suuri, koska suullinen perinne on perinteisesti ollut seudulla vahva kaikessa toiminnassa ja myös mm. rakentamisessa. Dokumentoitua tietoa maisema-alueista on suhteellisen vähän⁶.

2.2 Maisemamaakuntajako

Maantieteellisen jaon perusteella Etelä-Savo kuuluu Järvi-Suomeen. Maisema-alueityöryhmän mietinnössä⁷ (1992) käytettiin yksityiskohtaisempaa maisemamaakuntajakoa ja sen mukaan pääosa Etelä-Savo kuuluu Itäiseen Järvi-Suomeen. Maisemamaakuntajaon mukaan Etelä-Savon maakunta lisäksi jakautuu viiden maisemamaakunnan alueelle: Lounais-Savon, Suur-Saimaan, Savoncelän, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan. Jako perustuu sekä erilaisiin luonnon ja kulttuuripiirteisiin. Maisemamaakunnille on tyypillistä niiden suuri koko.

⁶ Etelä-Savon maakuntaliitto 2000:9-12, 2001:9-11, 2002:9-11

⁷ Ympäristöministeriö 1992

Itäinen Järvi-Suomi on laaja, mutta maisemallisesti yhtenäinen laakea alue, jonka maasto on kuitenkin yksityiskohdissaan hyvin vaihtelevaa. Suhteelliset korkeuserot pysyttelevät yleensä alle 50 metrissä.

Vaakasuora puolitasanko ja ruhjelaaksojen rikkoma kallioperä on mahdollistanut maisemamaakuntaa hallitsevan elementin, useiden matalien ja sokkeloisten järvien ja vesireittien synnyn. Korokuvan yleispiirteenä on se jyrk-
keneminen pohjoista kohden.

Maaperän peittää lähes kaikkialla moreenivaippa. Koska harjumuodostumien ohella myös moreenimuodostumat ja kallioperän ruhjelaaksot ovat lähes samansuuntaisia, muodostuu lännestä itään kuljettaessa mielikuva suuresta metsäisestä pyykkilaudasta. Vesistöt ovat Itäisen Järvi-Suomen maiseman rikkaus.

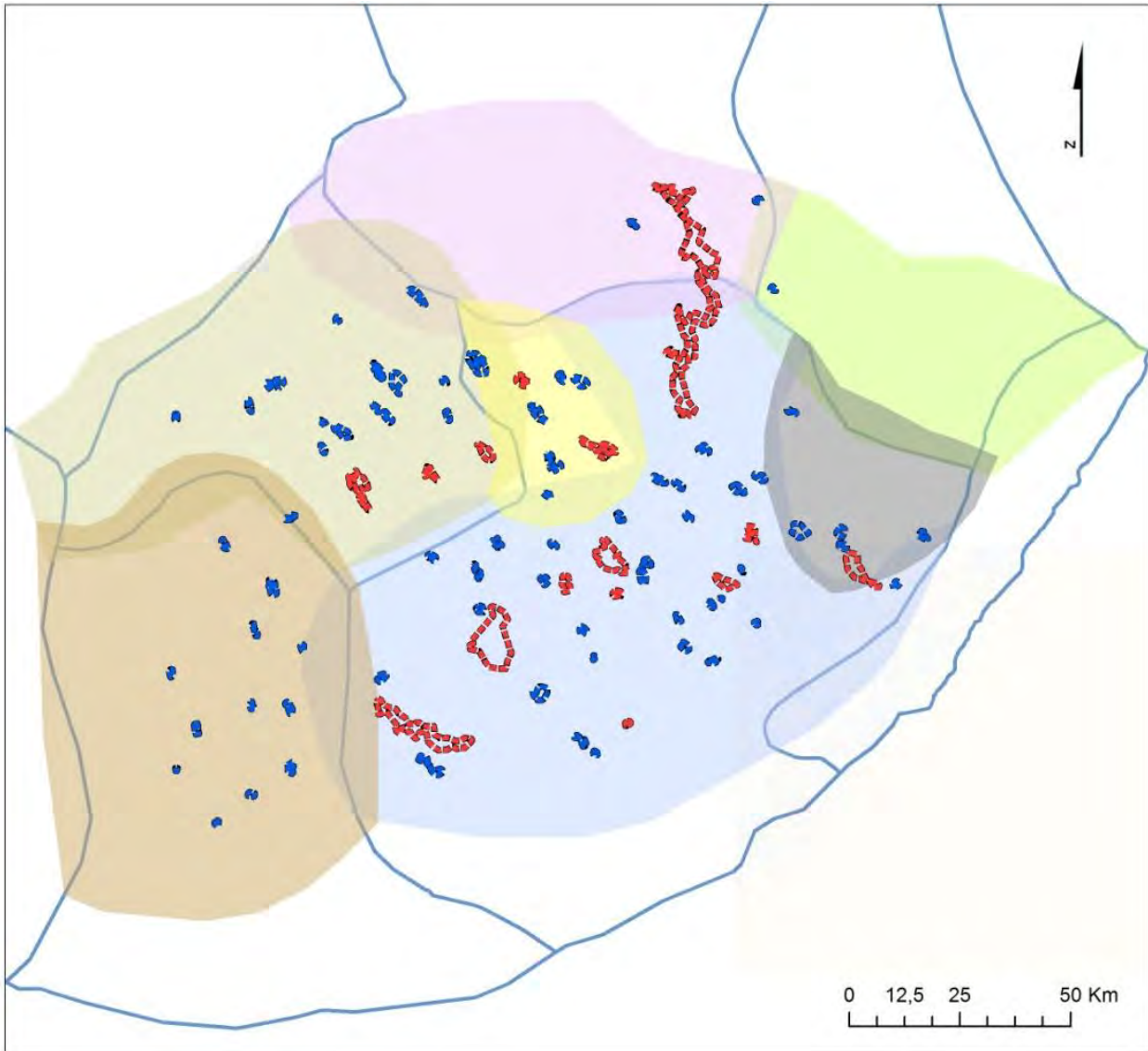
Kuva. Etelä-Savo, maisemamaakuntajaot, maisematyypit ja maisema-alueet. (Lähdeaineisto: MML 2013, OIVA – ympäristö- ja paikkatietopalvelu, valtion ympäristöhallinnon virastot).

Etelä-Savon maakunnan maisemaa on lisäksi tarkennettu ja tyypitetty. Tarkennukset noudattavat pääosin maisemamaakuntajakoa, mutta laajaa Suur-Saimaan seutua on tarkennettu kolmella uudella alatyypillä.

Etelä-Savon maisemaa on tyypitetty ja luonnehdittu tarkemmin maisemaseutujen sisällä seitsemään maisematyyppiin:

- Lounais-Savon järviseltu 'Vesien ja asuttujen kumpareiden mosaiikki'
- Suur-Saimaan seutu 'Suuret selät, asutut niemet':
 - o 'Viljava avara vauraus'
 - o 'Saarella ja nimessä'

- 'Kumpuileva pienipiirteisyys'
- Savonseudun seutu 'Drumliineja ja tasankoja'
- Pohjois-Savon järviseuva 'Jyrkkäpiirteiset ruhjelaaksot'
- Pohjois-Karjalan järviseuva 'Karun ja viljavan vaihtelu'

Merkinnät

- Maisemamaakunnat Itäinen Järvi-Suomi
- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen uudeksi rajaukseksi
- Ehdotus maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen uudeksi rajaukseksi
- Viljava avara vauraus
- Vesien ja asuttujen kumpareiden mosaiikki
- Drumliineja ja tasankoa
- Jyrkkäpiirteiset ruhjelaaksot
- Kumpuileva pienipiirteisyys
- Saarella ja niemessä
- Karun ja viljavan vaihtelu

Kuva. Etelä-Savo, maisemamaakuntajaot, maisematyytit ja maisema-alueet.

2.2.1 Lounais-Savon järviseu tu (4.1) 'Vesien ja asuttujen kumpareiden mosaiikki'

[Mikkelin länsiosa, osa Kangasniemeä, Hirvensalmi, Mäntyharju, Pertunmaa]

Lounais-Savon järviseu tu on ruhjelaaksojen muo-
vaamaa moreenipeitteistä maata. Alueen järvi-
luonto on vaihtelevaa. Järvet ovat pienimuotoisia
Puulaa lukuun ottamatta. Metsäkasvillisuus on
rehevää. Kaskikoivikot ja -lepikot ovat muuttuneet
ja muuttumassa kuusi- ja mäntyvaltaisiksi. Kylä-
alueet sijoittuvat useimmiten vesireittien varsille.
Paikoin on myös ryhmäkyliä⁸.

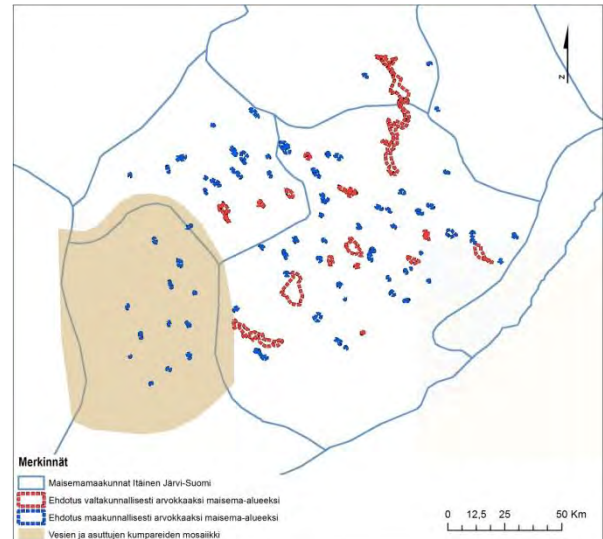
Inventoidut maakunnallisesti M ja paikallisesti P arvokkaat maisemat

Hirvensalmi: Väisälänsaari, Pöyry, Monikkala, Syväsmäki

Kangasniemi: Itäkylä-Luodekylä, Rämäjäinen

Mäntyharju: Mikkanen, Pärnämäki, Jäniskylä-Virransasalmi, Kallalahti, Toivo-
la-Tuustaipale

Pertunmaa: Ruorasmäki, Ruuttila, Anettu

Seudulle on tyypillistä ja muuhun Etelä-Savoon poikkeuksellista rajautuneella alueella laaksomuo-
dostumien, ruhjelaaksojen suunnan vaihtelu ja kierto. Veden ja mantereiden suhde on tasapainoi-
nen ja lähes yhtäläinen. Kulttuurisesti alueella sijaitsee 1500-luvulla Hämeen, Savon ja Karjalan koh-
tauspaikka, Mäntyharjun Naulasaassa, Tarhasveden ja Juolasveden välisessä saassa.

Kuva. Mäntyharju Mik-
kanen

Vanha, veden ääreen kehittynyt huvilakulttuuri on alueella voimakasta ja voi edelleen hyvin eten-
kin Mäntyharjussa ja Kangasniemellä. (herras)Huvilakulttuuri on ennen kaikkea tausta-arvo, mikä
ei erityisesti esiinny inventoitujen maisema-alueiden maisemassa. Vanhaa huvilakulttuuria on
myös mm. Mikkelin ja Savonlinnan seudulla, mutta niissä huvilan omistajat ovat pääosin tulleet
kaupungin sisältä, kun Mäntyharjuun ja Kangasniemelle huvilan omistajat ovat tulleet usein myös
muualta esim. Etelä-Suomesta. Alueen matkailulla on hyvin pitkät perinteet.

⁸ Ympäristöministeriö 1992:27

2.2.2 Suur-Saimaan seutu (4.2) 'Suuret selät, asutut niemet'

[Mikkelin itäosa, Juva, Joroinen, Rantasalmi, Puumala, Sulkava, Savonlinna, Enonkoski, Heinävesi eteläosa]

Suur-Saimaan seutua hallitsevat vedet. Laajoilta selkävesiltä järviluonto vaihtuu sokkeloisiin reittivesiin. Seutu on karua, viljavia savikoita ei juuri ole ja metsäkasvillisuuskin on ympäröiviä seutuja karumpaa. Kuivat puolukkatyyppin kankaat ovat tavallisia. Kivisten maiden takia kaskiviljely jatkui poikkeuksellisen pitkään. Maaseutuasutus on harvaa ja kylät muodostuvat väljistä talorykelmistä. Tyypillinen kyläpaikka on niemi⁹. Suur-Saimaan seutu on hyvin laaja alue, minkä sisällä on kuitenkin selkeästi erotettavissa muutamia toisistaan poikkeavia alueita.

Pohjoisosa on alueista selkeimmin mantereisin ja viljelyalojen perusteella vaurain, laaja keski- ja eteläosa tukeutuu veteen, myös itäisessä osassa veden merkitys on suuri, mutta seudun korkokuvasta on havaittavissa tasaista muodostumaa ja veden rooli alueen maisemassa ei ole dominoiva.

2.2.2.1 'Viljava avara vauraus' (4.2.1)

[Juva pohjoinen, Joroinen, Rantasalmi]

Aluetta luonnehtii Etelä-Savolle poikkeukselliset laajat ja tasaiset peltokuviot, viljelyalat. Osa viljelyalasta on saatu aikaan kuivattamalla vesistöjä. Alueella myös vesi on ollut asumisen sijoittumista ohjaava tekijä, mutta sen merkitys maisemassa ei ole hallitseva. Tasaaisessa maisemassa syntyy hyvin pitkiä näkymiä, mitkä ovat Etelä-Savoon poikkeuksellisia. Seudulle on tyypillistä voimakas kartanokulttuuri.

Inventoidut valtakunnallisesti V arvokkaat maisemat

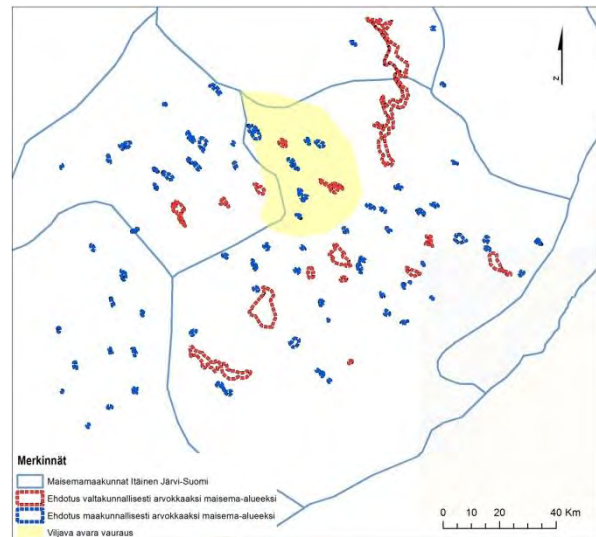
Joroinen: Kotkatlahden kulttuurimaisema sekä Kaitaisten viljelymaisema

Rantasalmi: Osikonmäen viljelymaisema

Inventoidut maakunnallisesti M arvokkaat maisemat

Joroinen: Hyviänniemi sekä Lapinmäki-Pasalankylä-Ryyhtölä

Juva: Suurniemi

Alueella sijaitsevat mm. Hoviniemi, Joroisniemi eli Braseborg, Juhanala, Järvikylä, Karhulahti, Korhola, Koskenhovi, Kotkanhovi, Paajala eli Örnevik, Pasala, Puomila, Räisälänranta, Stendal, Torstila, Tuomaala, Virrantalo, Vättilä, Vehmaa, Asikkala, Haapalahti, Haapaniemi, Ilohovi, Kupiala, Lamminpohja, Leislahti, Lankila, Parkku, Putkisalo, Pyyvilä, Rantakartano, Rouhiala, Skogila ja Vaahersalo. Säätyläisomistajuus erottaa kartanot muista isosista tiloista¹⁰.

⁹ Ympäristöministeriö 1992:27-28

¹⁰ Wirilander 2011

Kuva. Kotkatlahden kulttuurimaisema, Frugård.

Kartanoiden synty ajoittuu Suomessa 1600-luvulle, jolloin kruunu kireän rahatilanteen takia ryhtyi maksujen sijasta luovuttamaan tiettyjen maa-alueiden veronkanto-oikeuksia palkan, palkkioiden ja korvausten saajille. Tällaiset ns. läänitysten tai lahjoitusten saajat olivat lähes aina aatelisia sotilas- tai siviilivirkamiehiä. Joroisista tuli Savon keskeinen kartanopitäjä, mutta moni muukin Etelä-Savon pitäjä sai herrasväestä uusia tulokkaita. Heidän asettumisensa tietylle paikkakunnalle liittyi entisajan palkan- ja palkkioiden maksuun¹¹.

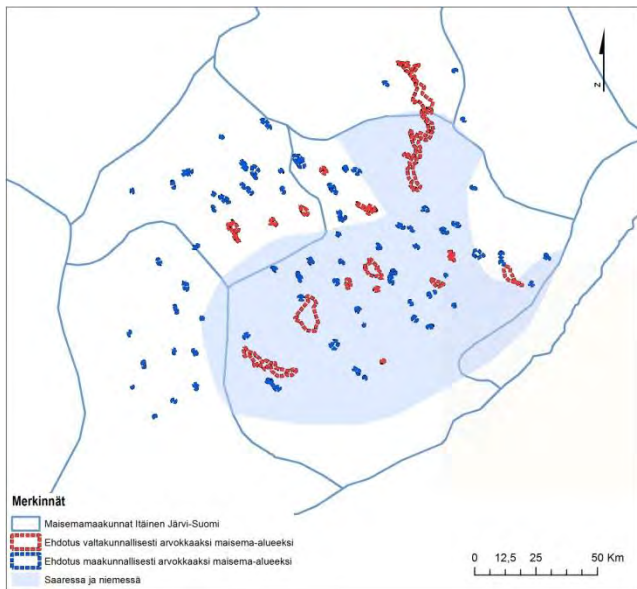
Järvikylällä oli 1800-luvulla merkittävä asema koko Itä-Suomen maatalouden kehittämisessä. Monissa kartanoissa edelleen vaalitaan alueelle muutoin harvinaista ruotsinkieltä ja kartanoiden toiminnassa on edelleen esillä niille perinteisestikin tyypillinen edelläkävijyys ja kokeilunhaluisuus. Nykyisin se saattaa ilmetä esimerkiksi erikoiskasviviljelynä, matkailunelinkeinon harjoittamisena ja yleisen kartanokulttuurin ylläpidon ja edistämisen muodossa.

2.2.2.2 'Saaressa ja niemessä' (4.2.2)

[Mikkelin itäosa, Juva, Puumala, Rantasalmi, Sulkava, Savonlinna]

Rajaus kattaa laajimman osan maisemaseutua Suur-Saimaan seutu. Vesialueiden suhde mantereisiin on hyvin suuri, alue on pienipiirteistä ja veden tyypittämää. Laakso ja harjanne muodostumat noudattavat pääosin luode-kaakkosuuntaa.

¹¹ Wirilander 2011

Inventoidut valtakunnallisesti V arvokkaat maisemat

Juva: Kaskiin viljelymaisema ja Vuorenmaan viljelymaisema
 Mikkeli: Mikkelin Neitvuori ja Ristiinan reitin kulttuurimaisema
 Puumala: Puumalan Muuramäki
 Savonlinna: Savonlinnan Kokonsaari ja Kyrönsalmen kulttuurimaisema
 Sulkava: Sulkavan Linnavuori ja Kuhajärven viljelymaisema

Inventoidut maakunnallisesti M ja paikallisesti P arvokkaat maisemat

Juva: Maivala, Haukilampi, Hietajärvi, Summala, Souru, Remojärvi, Vuorilahti, Ollikkala, Koikkala
 Mikkeli: Hovinmäki, Puuskansaari-Laitiala, Annilanselän itäranta, Kääriälä, Maljala, Kylälahti
 Puumala: Luukkosen kylä, Auvila, Kaijansalo, Pirttimäki, Lintusalo, Luukkola, Hamula
 Rantasalmi: Pirilä, Ikolanmäki, Joutsenmäki, Tammenlahti, Parkuinmäki, Voinsalmi, Tiemassaari
 Savonlinna: Holoppala- Lautiala, Ahvionsaari-Selontaus, Niittylahti, Haukiniemi, Laukansaari, Pietolansaari, Saukonsaari, Muholanlahti-Tienaho, Paljakka, Vaara, Vuoriniemi
 Sulkava: Iitlahti, Kaartilänmäki, Telaitaipaale, Tunnila, Harakkamäki, Aumamäki, Vilkaharju

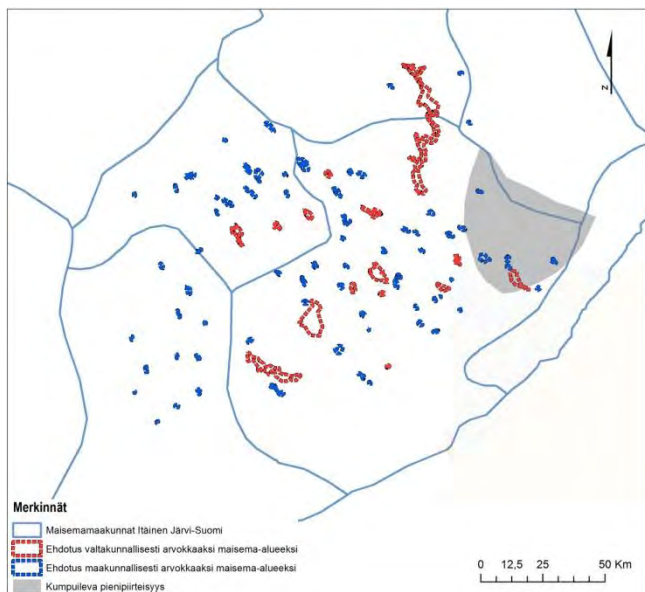
Kuva. Sulkava, Vääätälänmäki.

Asutus on muodostunut vesireittien varsille, saariin, niemiin ja vähintään vesistön läheisyyteen. Kylät ovat muodostuneet maastoltaan tasaisemmilla alueilla harjanteilla nauhoiksi tai kumpareisille alueille pieniksi väljäköiksi ryhmäkyliksi. Yhteistä kaikille on veden tärkeys, yhteys veteen ja vesireittien hyödyntäminen. Seudulla on muuta maakuntaa enemmän tunnettuja jäänteitä esihistoriallisesta ajasta.

Vesireittien ja lossiyhteyden päässä olevilla saarilla on edelleen pysyvää asutusta, mutta se on vähennemässä ja näkyy jo mm. maataloudessa. Saaret ovat muuttumassa vapaa-ajan viettopaikoiksi ja autioituvia tiloja näkyykin eniten juuri saarissa, myös isoja tiloja. Saarissa joihin ei ole kiinteää tieyhteyttä, karjataloudesta on tai ollaan siirtymässä pääosin kasviviljelyyn. Inventoitavista valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista Kokonsaarella on vielä karjaa.

2.2.2.3 'Kumpuileva pienipiirteisyys' (4.2.3)

[Savonlinna itä, Enonkoski]

Rajausta yhdistää pieni muuta seutua tasaisempi alue, missä kylien halki kulkevat Idylliset serpentiinitiet kokoavat kylät. Maisema on hyvin pienipiirteistä ja arvoituksellista, pienmaisemia ja kokonaisuuksia avautuu yllättävistä paikoista. Talot sijaitsevat pienillä kumpareilla, löyhinä kylinä, peltojensa ympäröiminä. Kylät seuraavat toinen toistaan ja kylien rajojen vaihtuminen on havaittavissa vain vaivoin. Kuten muuallakin maakunnassa veden merkitys on suuri ja vesi on ohjannut asuinpaikkojen muodostumisessa, mutta veden merkitys maisemassa ei ole hallitseva.

Inventoidut valtakunnallisesti V arvokkaat maisemat:

Savonlinna: Punkaharjun kulttuurimaisema

Inventoidut maakunnallisesti M ja paikallisesti P arvokkaat maisemat

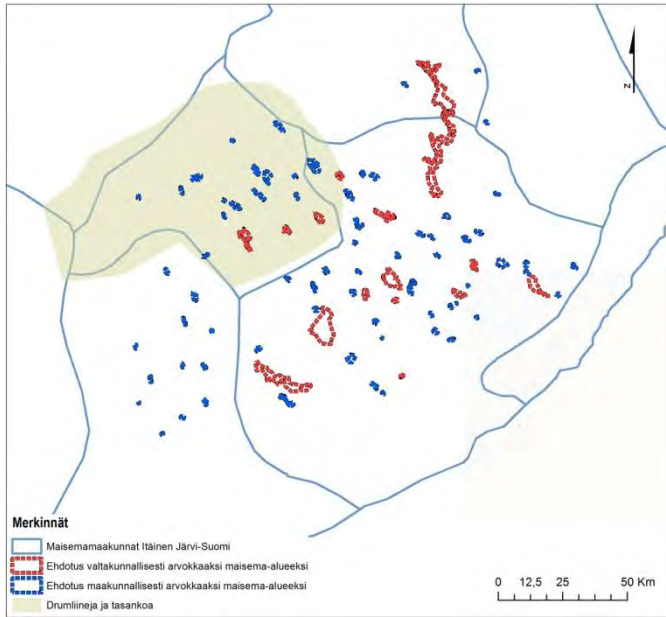
Savonlinna: Haapala, Kulennoinen, Makkola, Ala-Kuonan kylä, Ruokolahti, Haapaniemi, Anttola

Kuva. Savonlinna, Kerimäki, Haapaniemi.

2.2.3 Savonselän seutu (4.3), 'Drumliineja ja tasankoja'

[Mikkelin pohjoisosassa, Kangasniemi, Pieksämäki]

Savonselkä on pinnanmuodoiltaan loivinta Itäistä Järvi-Suomea, ylävää ja karua välialuetta. Järviä on ympäröivää aluetta selvästi vähemmän eikä nykyinen asutusrakenne tukeudu veteen. Tasaiselle moreeniselle maaperälle on kehittynyt soita huomattavasti enemmän kuin muualle Etelä-Savossa. Maisemaa elävöittävät harjujaksot sekä drumlinisoituneet moreenikentät.

Inventoidut valtakunnallisesti V arvokkaat maisemat

Mikkeli: Saksalanharjun maisemat

Joroinen: Kaitaisten viljelymaisema

Juva: Vuorenmaan viljelymaisema

Inventoidut maakunnallisesti M tai paikallisesti P arvokkaat maisemat:

Joroinen: Montolanmäki

Kangasniemi: Kutkylä, Orala, Läsäkoski

Mikkeli: Lietjärvi-Lietmäki, Hirvinieki, Häkkilä, Kärenniemi, Saksa
Pieksämäki: Toikkala, Pitkäsmäki-Halkokumpu, Vehmaskylä, Lepäpää, Isokylä, Väisälä, Kaipalanmäki, Mäenpää, Niemenkylä, Kuosmala, Längelmäki-Hurskaala, Hällinmäki

Kuva. Pieksämäki, Längelmäki-Hurskaala.

Alueen maisemassa on paradoksi, avoimet laajat suoalueet, tasaiset tasangot ja vastaavasti asutut drumliinikentät ja lakiasutus- ja viljelyalueet. Ns. seitsemän kirkon näköalapaikkoja löytyy Etelä-Savossa erityisesti Savonselän seudulta. Vaikka seutu on karua, pieniä peltotilkkuja on raivattu lähes yhtä runsaasti kuin muualle maakuntaan. Viljelykset ovat usein mäkien lakiosissa. Asutus on harvahkoa, yksittäisten maatilojen ja pienten taloryhmien muodostamaa¹². Harjanteille ja vesireitien varteen muodostuneet asutusnauhat ovat koko itäiselle Järvi-Suomelle tyypillisiä ja yksittäis-

¹² Ympäristöministeriö 1992:28

ten korkeiden asutuspaikkoja tiiviimpiä. Etelä-Savossa juuri tällä seudulla seudun kerrotaan maiseman olleen voimakkaan ja pitkään jatkuneen kaskeamisen vuoksi hyvin pitkään lähes puuton ja kalju¹³. Seudun maisemakuvan muutos on ollut viimeisen 100 vuoden aikana hyvin voimakas ja vanhat kaskimetsät ovat nyt usein sakeita ja varttuneita havumetsiä. Maatalous maisemassa on väistynyt myös taajama ja kaupunkitoimintojen ja asuinalueiden alta.

2.2.4 Pohjois-Savon järviseu tu (4.5), 'Jyrkkäpiirteiset ruhjelaaksot'

[Heinäveden pohjoisosa, Pieksämäen pohjoisosa]

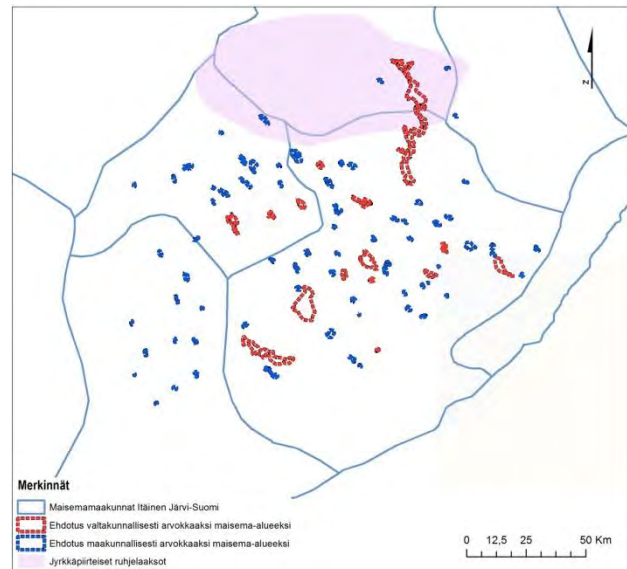
Pohjois-Savon järviseu tu on Itäisen Järvi-Suomen jyrkkäpiirteisintä aluetta. Metsiä on paljon ja valtapuuna on yleisimmin kuusi. Metsän maisemassa on havaittavissa kaskitalouden vaikutus. Aluetta luonnehtii myös vaara- ja mäkiasutus. Asutusta on lakialueiden ohella metsäisten selänteiden rinteillä tai laaksoissa ja rantakumpareilla¹⁴.

Inventoidut valtakunnallisesti V arvokkaat maisemat

Heinävesi: Heinäveden reitin vesistömaisema, pohjoisosa

Inventoidut maakunnallisesti M ja paikallisesti P arvokkaat maisemat

Heinävesi: Kortejärvi, Kypäräjärvi, Rummukkala

Kuva. Heinävesi, Kypäräjärvi.

¹³ Wirilander 1960

¹⁴ Ympäristöministeriö 1992:29

2.2.5 Pohjois-Karjalan järviseu (4.6), 'Karun ja viljavan vaihtelu'

[Heinäveden itäosa, Savonlinnan Savonranta]

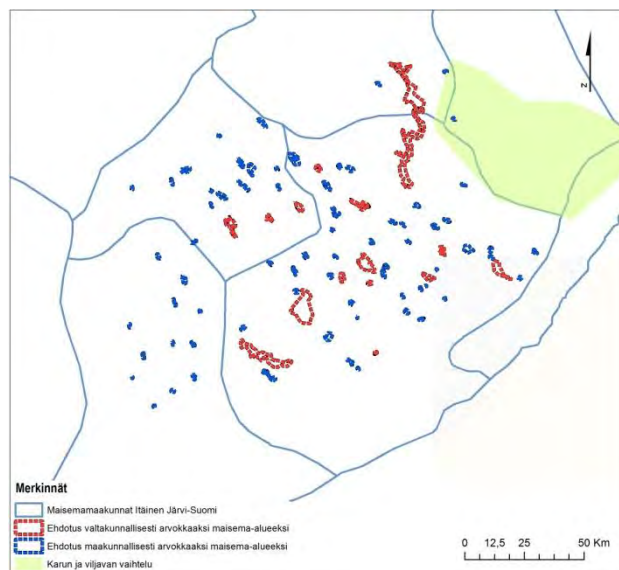
Pohjois-Karjalan järviseu (4.6) on vieretysten sekä hyvin karuja että hyvin viljavia maita. Maisema on hyvin vaihtelevaa. Harjamuodostumien määrä on maamme huippuluokkaa.

Yleensä kylä on harva, talot ovat omien peltojen ympäröimiä. Pihapiiri on avoin tai osittain sulkeutunut¹⁵. Asutus on muuta Etelä-Savoa selkeästi vähäisempää. Pihakuuset ovat tavallisia vaikkakin kotikuusi on yleinen myös kauttaaltaan Itäisessä Järvi-Suomessa. Mitä lähemmäs Pohjois-Karjalan rajaa idässä liikutaan, sitä yleisempää on talojen ja etenkin pientilojen autioituminen.

Inventoidut maakunnallisesti M arvokkaat maisemat

Enonkoski: Pitkänmäki-Sitkola

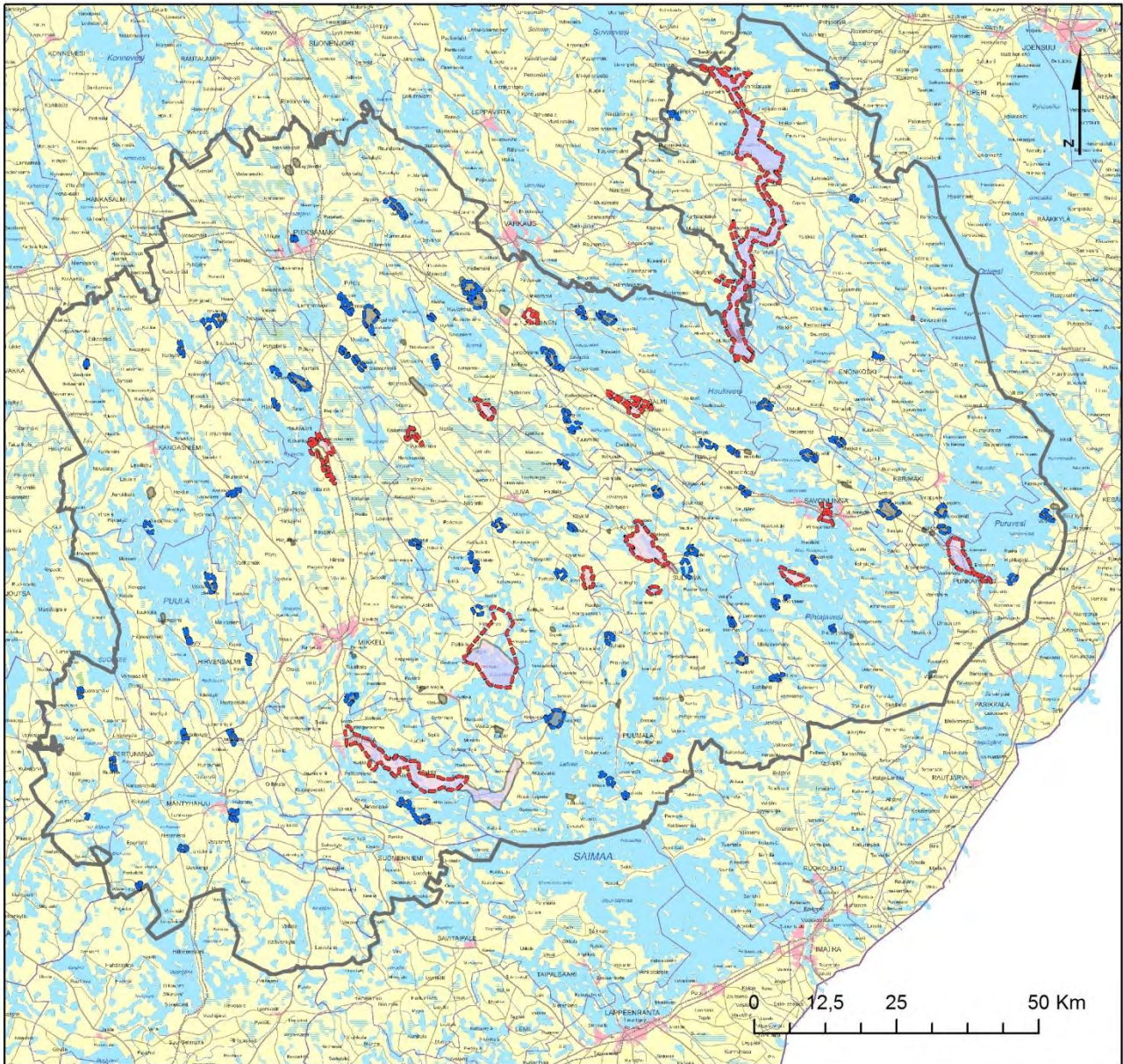
Heinävesi: Vihtari

Kuva. Heinävesi, Vihtari.

¹⁵ Ympäristöministeriö 1992:29

3. INVENTOIDUT ALUEET

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Ehdotus maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2010
- Etelä-Savon maakunta 2013

Kuva. Lähdeaineisto: MML 2013, Etelä-Savon maakuntaliitto 2012, Etelä-Savon Ely-keskus 2013.

Inventoidut alueet kunnittain

Kunta	Maisema-alue (aiempi nimi)	Edellinen luokitus	Uusi luokitus
Enonkoski	Enonkoski kk - Hyypiänniemi	RKY	ei kuulu maisemainventointeihin
	Pitkänmäki-Sitkola	M	M
Heinävesi	Heinäveden reitin vesistömaisema	V	V
	Kypäräjärvi	M	M
	Rummukkala	M	P
	Kortemäki	M	M
	Valamo	RKY	ei kuulu maisemainventointeihin
	Vihtari	M	M
Hirvensalmi	Väisälänsaari	M ja luokittelematon	M
	Monikkala	M	M
	Pöyry	M	M
	Syväsmäki	M	M
	Merrasmäki	luokittelematon	P
	Hämeenkylä-Hurrila	RKY	ei kuulu maisemainventointeihin
Joroinen	Kotkatlahden kulttuurimaisema	V	V
	Kaitaisten viljelymaisema	V	V
	Montolanmäki	M	M
	Hyviänniemi	M	M
	Lapinmäki-Pasalankylä-Ryyhtölä	M	M
Juva	Kaskiin viljelymaisema	V	V
	Vuorenmaan viljelymaisema	M	V
	Sopala (Hietajärvi)	M	P
	Summala - Kiiskilänniemi	luokittelematon	M
	Maivala	M	M
	Remojärvi	M	M

Kunta	Maisema-alue (aiempi nimi)	Edellinen luokitus	Uusi luokitus
	Souru (Summala)	M	M
	Haukilampi	luokittelematon	M
	Olikkala	luokittelematon	P
	Vuorilahti	luokittelematon	M
	Suurniemi	M	M
	Koikkala	RKY	ei kuulu maisemainventointeihin
Kangasniemi	Läsäkoski	M	M
	Itäkylä - Luodekylä	M	P
	Kutkylä	M	M
	Orala	M	M
	Rämiäisen saari	RKY pudokas	M
Mikkeli	Saksalanharjun maisemat (Saksalanharju-Haukivuoren kirkonkylä)	V	V
	Mikkelin Neitvuori	V	V
	Ristiinan reitin kulttuurimaisema (Ristiina-Hurissalo-maisematie)	V	V
	Lietjärvi-Lietmäki, Lietlahti (yhdistyy Saksalanharjuun)	M, RKY pudokas	V, laajennus Saksalanharjun maisemaan
	Kääriälä	M	P
	Hovinmäki	M	P
	Annilanselän itäranta	M	P
	Hirviniemi	M	M
	Häkkilä	M	M
	Kärenniemi	M	M
	Mankola	luokittelematon	P
	Maljala	M	P
	Puuskansaari-Laitiala	M	M
	Saksa	M	P

Kunta	Maisema-alue (aiempi nimi)	Edellinen luokitus	Uusi luokitus
	Heinniemi, Mahkola ja Kaivan-nonharju	M	M
	Porrassalmi	RKY	ei kuulu maisemainventointeihin
	Kylälahti	luokittelematon	P
Mäntyharju	Mikkanen	M	M
	Lahnaniemi-Toivola-Tuustaipale	RKY pudokas	ei kuulu maisemainventointeihin
	Pärnämäen kylämaisema	M	M
	Jäniskylä ja Virransalmi	M	M
	Kallalahden vanhat huvilat	RKY pudokas	M
Pertunmaa	Ruorasmäki	M	M
	Ruuttila	M	M
	Anettu	M	M
Pieksämäki	Pitkämäki-Halkokumpu	M	M
	Toikkala (yhdistyy Pitkämäki-H)	RKY pudokas	M
	Vehmaskylä	M	M
	Leppämäki-Isokylä	M	P
	Väisälä	M	M
	Kaipaalanmäki	M	P
	Pallolanmäki	M	M
	Uuhimäki-Mäenpää	M	M
	Niemenkylä	M	M
	Jäppilän kirkonmäki ja Puotimäki (eteläosa yhdistyy Niemenkylään)	RKY pudokas	ei kuulu maisemainventointeihin
	Kuosmala	M	M
	Hällinmäki	M	P
	Längelmäki-Hurskaala	M	M
Puumala	Puumalan Muoramäki	V	V
	Auvila	M	P

Kunta	Maisema-alue (aiempi nimi)	Edellinen luokitus	Uusi luokitus
	Kaijansalo	M	P
	Pirttimäki	M	M
	Lietvedentie	M	M
	Lintusalo	M	P
	Luukkola	M	M
	Hamula	M	M
	Niinisaari	RKY pudokas	M
	Luukkosenkylä	M	P
Rantasalmi	Osikonmäen viljelymaisema	V	V
	Voinsalmi	M	M
	Pirilä	M	M
	Ikolanmäki	M	M
	Joutsenmäki	M	M
	Tammenlahti	M	P
	Tiemassaari	M	M
	Parkumäki	RKY pudokas	M
Savonlinna	Kyrönsalmen kulttuurimaisema (Olavinlinna)	V	V
	Savonlinnan Kokonsaari	V	V
	Punkaharjun kulttuurimaisema	V	V
	Oravi	RKY pudokas	V osa Heinävedenreittiä
	Ahvionsaari	M	M
	Laukansaari	M	M
	Holoppala - Lautiala	M	M
	Haapala	M	P
	Niittylahti	M	M
	Haukiniemi	M	M

Kunta	Maisema-alue (aiempi nimi)	Edellinen luokitus	Uusi luokitus
	Ahvionsaari - Selontaus	M	M
	Pietolansaari	M	M
	Savonrannan kirkonkylän koski-maisema	M	ei kuulu maisemainventointeihin
	Kosola	luokittelematon	P
	Makkola	M	M
	Anttola	M	M
	Ala-Kuonan kylä	luokittelematon	P
	Ruokolahti	M	M
	Haapaniemi	M	M
	Saukonsaari	M	P
	Muholanlahti - Tieaho	M	M
	Paljakka	M	P
	Vaaran kylä	M	M
	Vuoriniemen kylä	luokittelematon	P
	Kulennoinen	M	P
Sulkava	Kuhajärven viljelymaisema (Kuhakosken-Kammolan-Väätälänmäen-Sulkavan kk kulttuurimaisemat)	V	V
	Sulkavan Linnavuori	V	V
	Tunnila	M	M
	Aumamäki	M	P
	Harakkamäki	M	P
	Iitlahti	M	M
	Kaartilanmäki	M	M
	Telataipale	M	M
	Lohikoski	M	M
	Vilkaharju	RKY pudokas	M

3.1 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

3.1.1 Heinäveden reitin vesistömaisema [Heinävesi, Enonkoski, Savonlinna]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Pohjois-Savon seutu

Maisematyyppi:

'Jyrkkäpiirteiset ruhjelaaksot'

Pinta-ala:

14 343 ha

Maisema-alue ulottuu Savonlinnasta Heinäveden kirkonkylän kautta Kermajärven yli Palokkiin ja edelleen Kuopioon. Heinäveden reitti on maamme edustavimpia sisävesiliikenteen muovaamia maisemia. Sen merkitys kasvoi 1800-1900-luvun vaihteessa, kun alueen laaja kanavaverkosto toteutettiin.

Maisema on suurien korkeuserojen vuoksi hyvin vaihtelevaa. Perusrakenteena ovat seudulle tyypilliset ruhjelaaksot, missä vähäinen asutus ja viljelykset ovat asettuneet ja jääneet lähinnä viljavimmille rannoille. Kallioperän suuntautuneisuus näkyy vahvasti erityisesti vesimaisemakuvassa. Vesimaisemaa rikkovat luode-kaakko-suuntaiset saaret, luodot, niemet ja syvät poukammat.

Asutusta ja vesimaisemaa ympäröivät ja kehystävät laajat metsät, lähinnä havumetsät. Korkeita mäkiä on paljon, esimerkkinä Juojärven saarella Luutsalossa kohoava Tornimäki (noin 70 metriä järven pinnasta) sekä Kermajärven rantojen Kirkonmäki, Tynnörimäki ja Pääskyvuori yli 90 metrin korkeuseroillaan. Korkein kohta Heinävedellä on Pekkolanmäki Ruokoveden koillispuolella (200 mpy). Muut 190 metriä ylittävät mäet löytyvät kunnan kaakkoisosista. 180 metriä ylittäviä mäkiä on parikymmentä. Matalin kohta löytyy Kermajärven pohjasta, 56 metriä sen pinnan alla.

Vaihtelevaan järvimaisemaan sisältyy arvokkaita kanava-alueita ja kokonaisuuksia, vanhoja asutusmaisemia, uiton muistomerkkejä ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita huviloita mm. Koukunpolvessa. Reitin kanavia ovat Kerman sulkukanava, Vihovuonteen sulkukanava, Vääräkosken avokanava, Pilpan sulkukanava, Karvion sulkukanava ja pohjoisimpina Juojärven reitillä Varistaipaleen ja Taivallahden sulkukanavat ja nii-

den välinen Varislammen avokanava. Reitin varrella on monenlaista maisemaa: luonnon- ja kulttuurimaisemaa, kapeikkoja, selkiä, kalliorantoja, koskia, kanavia ja siltoja. Vaihtelevat luonnonpiirteet, kanavat ympäristöineen ja vanha asutus muodostavat reitin varrelle eläviä ja perinteisiä näkymiä. Maisemakuvaa kokonaisuutena kuitenkin tyypittää lähes kulttuurivaikutukselta vapaa luonnonmaisema, mitä jaksottavat pienialaiset rakennetut alueet: kanavat rakenteineen ja puistointeen, pienet taajamat, yksittäiset asutukset viljelyksineen sekä huvilat siellä täällä veden läheisyydessä. Rantojen asumattomuuden mielikuva on edelleen pääosin säilynyt, vaikka rannoilla on paikoin jo merkittävästikin uudempaa loma-asutusta.

Arviointi

Heinäveden reitti on laaja ja maisemallisesti monipuolisimpia sisävesiliikenteen reittejämme ja siihen liittyy monia arvokkaita liikenne- ja teollisuushistoriallisia muistomerkkejä sekä merkittäviä luontoarvoja. Lähtökohdiltaan Heinäveden reitti on luonnonmaisemaa, jota ihminen on muovannut pistemäisesti. Valtaosa laivareitin varresta on karua, kalliorantaista, lähes erämaaluonteista. Kanavat hoidettuine ympäristöineen muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden Suomen vesiliikenteen historiassa. Sen saaret, rannat ja jatkuvasti muuttuva maisemakuva edustavat savolaista vesistömaisemaa parhaimmillaan. Heinäveden reitti on yksi Suomen kansallismaisemista. Arvokkaiden luontoympäristöjen valtionomistus sekä alueiden suojelustatukset turvaavat luonnonympäristöä.

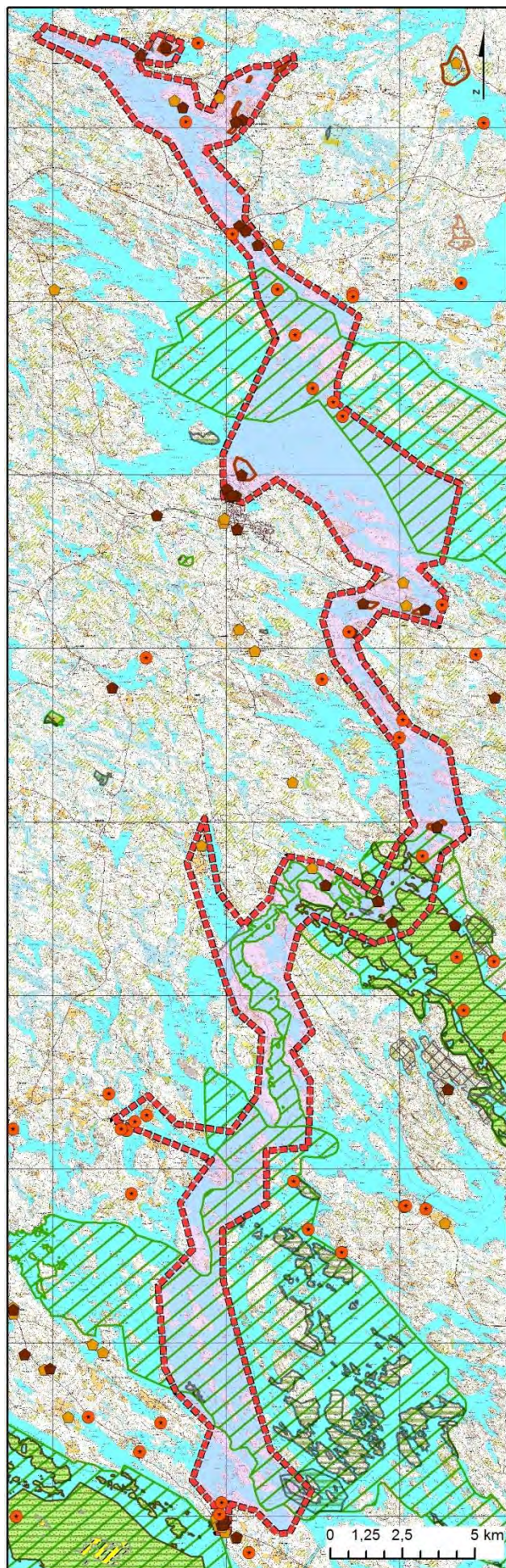
Maisema on muuttunut viime vuosikymmenien aikana myös pistemäisesti. Kanavien avauslaitteistoja ja niihin liittyneitä rakenteita, koppeja ja suojia on poistettu ja korvattu uudemmillä itsepalvelulaitteilla. Vanhoja rakennuksia on purettu ja niiden tilalle on rakennettu moderneja asuintaloja. Pihapiireihin kuuluneita talousrakennuksia, vajoja ja kanavamaisemaan perinteisesti kuuluneita rakenteita, kuten aitoja, on purettu. Maisemallinen muutos on ollut viime vuosina kuitenkin vähäistä, laajassa luonnonmaisemassa esiintyvien pienten, ihmisen muovaamien osasten, mittakaavallisesti pieniä muutostöitä.

Kuva. Heinävesi, Varistaipaleen kanava.

Kuva. Heinävesi, Säynelahti.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö 2009
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Kansallispuisto
- Arvokas kallioalue
- Arvokas perinnebiotooppi
- Muinaisjäännöskohde
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.2 Kotkatlahden kulttuurimaisema [Joroinen]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

‘Viljava avara vauraus’

Pinta-ala

393 ha

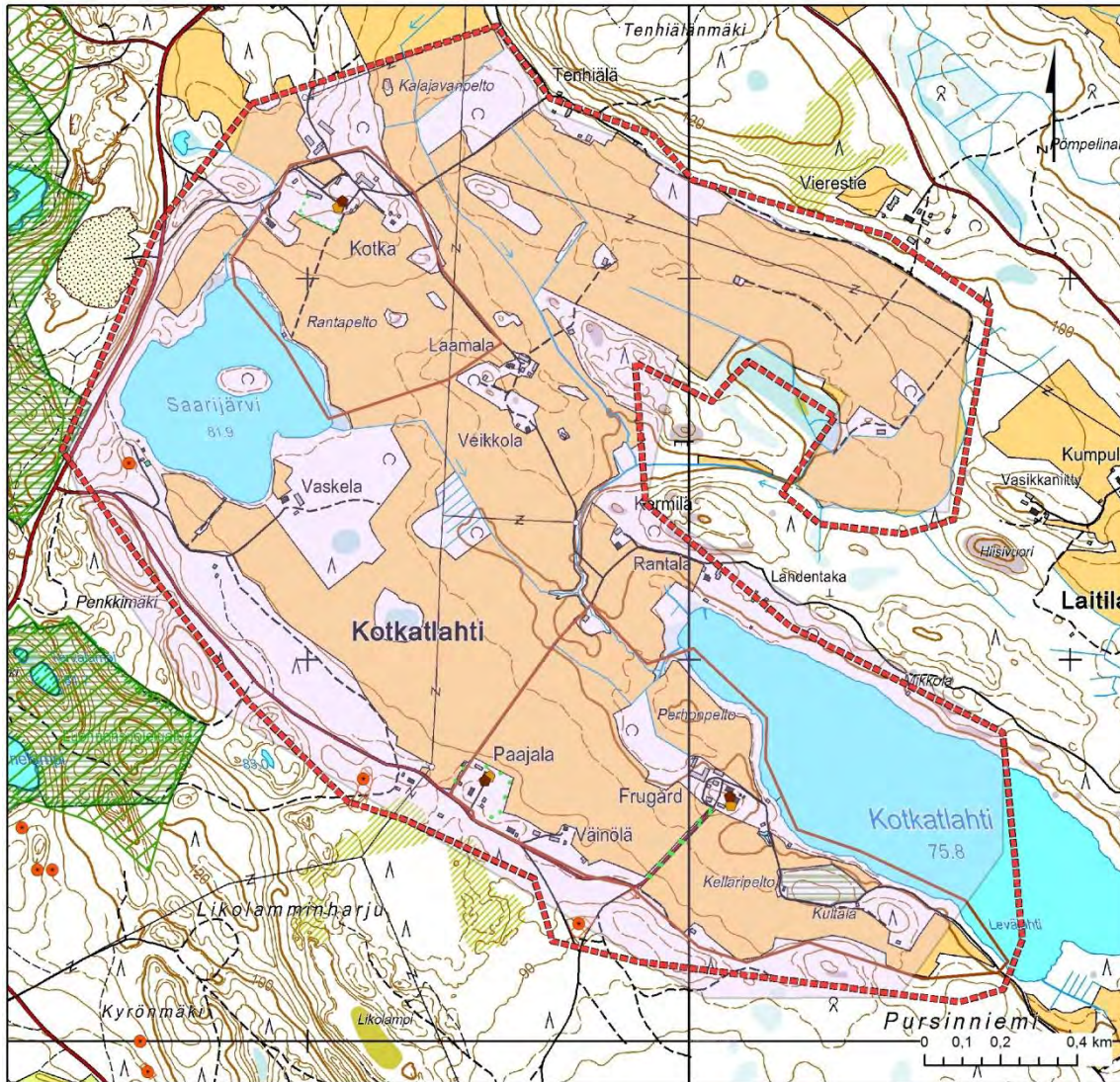
Maisema-alue sijaitsee noin kolme kilometriä Joroisten keskustasta koilliseen. Alue on luonnoltaan muusta Suur-Saimaan seudusta poikkeavaa ja pinnanmuodoiltaan alavaa. Maaperä on hienojakoista veteen lajittunutta hiesu- ja saviainesta, joka on viljavaa ja joka on luonut ympäröiviä moreenimaita paremmat edellytykset maanviljelylle. Maisema-alue rajoittuu lounaassa ja luoteessa Kotkatharjuun, koillisessa Tenhiälänmäkeen ja kaakossa Kotkatlahteen. Maisemaa luonnehtivat luode-kaakkosuuntautuneisuus ja poikkeuksellisen alavat ja yhtenäiset viljelykset sekä niiden taustalla, pienellä järvenrantakumpareella seisova kartano lehtevine puistoineen ja koivukujineen.

Tyypillistä alueen asutukselle on vauraus ja tilojen välinen tasapainoisuus. Vauras viljelymaisema muodostaa voimakkaan vastakohdan seudulle ominaiselle pienimuotoiselle, kivikkoisten peltolaikkujen maisemalle. Viljelysten yhtenäisyys ja tehdyn järvenlaskun luomat luontevat kuviot antavat maisemalle selkeyttä ja tasapainoisuutta. Metsäiset harjuselänteet ja lehtipuustoinen ja kuusivaltainen metsänreuna sekä pienemmät männiköt rajaavat alavaa, avointa maisemaa. Frugård, Paajala ja Kotka sijoittuvat saman peltoaukean laiduille ja muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Tilat ja kartanot ovat sijoittuneet tilustensa keskelle. Pihapiirit ovat väljiä ja puoliavoimia, rakennukset on yleensä ryhmittynyt suorakaiteen muotoisesti.

Arviointi

Kotkatlahden kulttuurimaisema, kartanoiden keskittymä, on omaperäinen, maan varsinaisen kartanovyöhykkeen ulkopuolelle syntynyt ilmiö, joka on leimannut voimakkaasti pitäjän rakennettua kulttuuriympäristöä. Maisema-alue on poikkeuksellisen vauras, alava, viljava, tasapainoisesti hoidettu, elävä alue eteläsavolaisessa maisemassa. Kartanoiden joukkoon kuuluu arkkitehtuurihistorian merkkiteoksia. Kartanot ovat osa laajempaa Savon kartanot -kokonaisuutta, johon kuuluvat Joroisten lisäksi Rantasalmen ja Juvan kartanot.

Alue on säilyttänyt ominaispiirteensä erinomaisesti. Alue on hyvin elinvoimainen eikä maisemassa ole nähtävissä minkäänlaista taantumaa.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö 2009
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Arvokas perinnebiotooppi
- Muinaisjäännösalue
- Muinaisjäännöskohde
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.3 Kaitaisten viljelymaisema [Joroinen]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Savonselän seutu

Maisematyyppi

'Drumliineja ja tasankoja'

Pinta-ala

618 ha

Kaitaisten maisema-alue sijaitsee noin 14 km Joroisten keskustasta lounaaseen. Alue on ollut suhteellisen pitkään asuttua. Ensimmäiset tilat ovat syntyneet Hämeenmäen harjalle 1540-luvulla. Aiemmin mäellä on ollut tiivis mäkikylä, mutta asutus on myöhemmin hajaantunut. Asutusrakenne kuvaa Itäiselle Järvi-Suomelle omaleimaista mäkiasutusta, jossa tilat sijaitsivat harvakseltaan pitkin harjanteiden lakea kulkevan kylätien varressa. Tosin teitä on linjattu paikoin uudelleen pitkin laaksoja. Myös vanha päätie Mikkelistä Kuopioon on kulkenut kylän läpi. Nykyinen tienpohja nykyiselle 5 -tielle, maisema-alueen itäpuolella on tehty vuonna 1935.

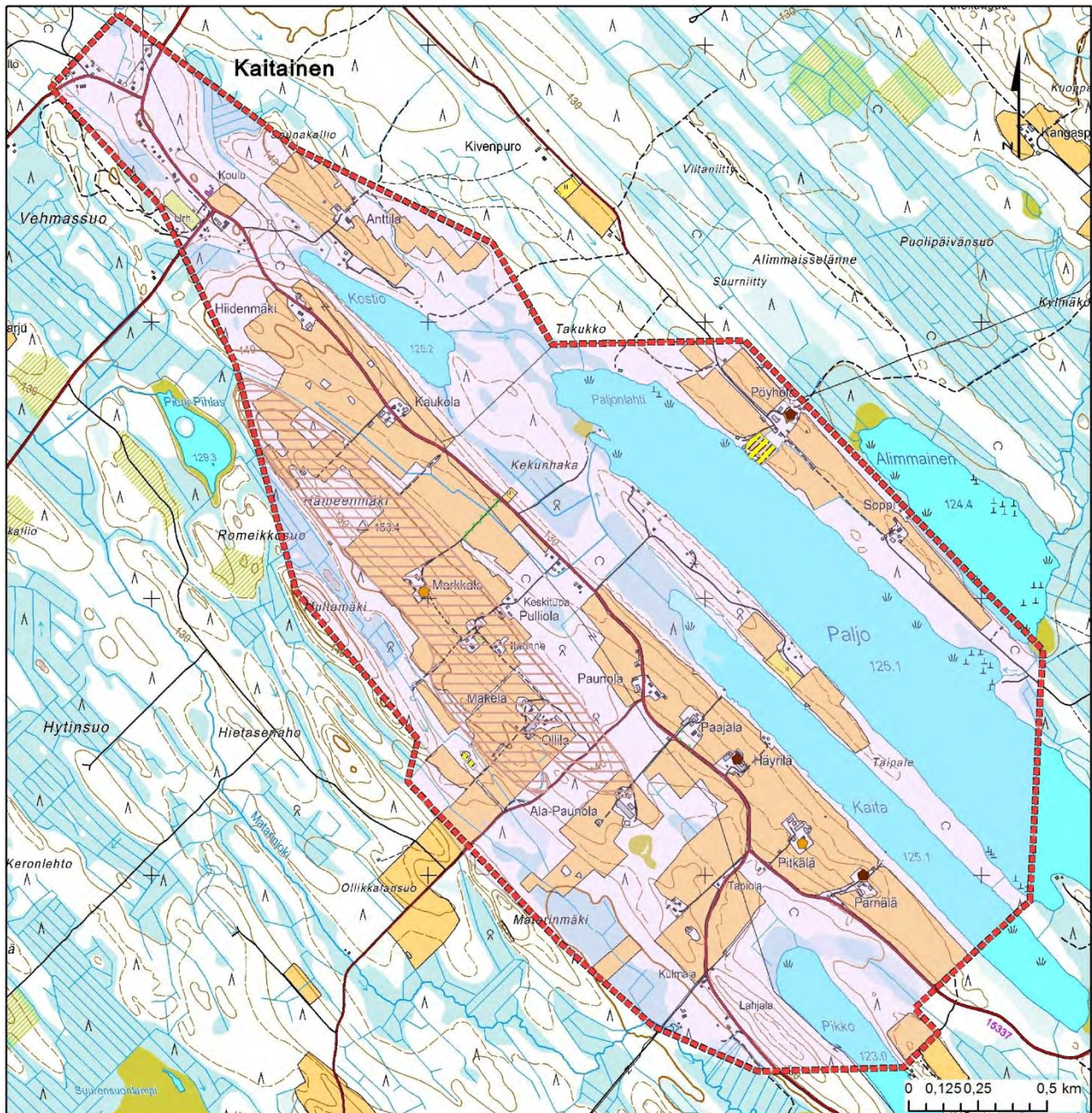
Kaitaisten kyläkuva leimaa voimakkaasti luode-kaakko -suuntaiset harjuselänteet, drumliinit ja niiden välisten laaksojen pienet vesistöt. Avoimia peltoalueita ja vesistöjä kehystävät pääosin tuoreet kangasmetsät. Viljelyalueiden keskellä ja drumliinien lakialueilla on myös puustoisia saarekkeita. Asutukseltaan alue edustaa tyyppillistä savolaista siluettimaista tienvarsikylää, jossa tie kulkee pitkin korkeaa harjannetta ja talot ovat ryhmittyneet nauhamaisesti sen varrella oleville peltoaukeille. Uudemmat tielinjaukset ja talot ovat sijoittuneet harjanteiden alapuolelle.

Harvinaisen laajan kylän rakennukset edustavat perinteistä talonpoikaista rakennustapaa 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Useimmissa taloissa rakennukset muodostavat nurkista avoimen pihapiirin. Varttuneet kuuset ja koivut muodostavat kujia tiloille sekä kehystävät pihapiirejä. Yksittäiset varttuneet männyt ja kuuset kohoavat tiemaisemassa merkitsevinä maisemapuina. Vaikka useita vanhoja rakennuksia on korvattu uusilla, on kylän maisemallinen rakenne säilynyt eheänä ja elävänä. Maisema on kokonaisuudessaan vaihteleva ja pienipiirteinen.

Arviointi

Maisema-alue edustaa laajana ja edustavasti yhtä maakunnalle tyyppillistä, viljely harjanteen maisemakuva. Drumliinien harjanteilta avautuu pitkiä näkymiä niiden suuntaisesti. Maisema on kokonaisuudessaan hyvin vaikuttava, vaihteleva ja mutta myös monine saarekkeineen, kujineen ja kiviaitoineen pienipiirteinen.

Maisemarakenne on säilynyt poikkeuksellisen laajoilta osin perinteisenä. Maisema-alueen maisemakuva ei ole viime vuosina taantunut. Yksittäisiä rakennuksia on kunnostettu mm. maisemanhoitohankkeissa.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Arvokas moreenimuodostuma
- Arvokas perinnebiotooppi
- ◆ Rakennussuojelukohde
- ◆ Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.4 Kaskiin viljelymaisema [Juva]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saarella ja niemessä'

Pinta-ala

539 ha

Kaskii sijaitsee 20 km Juvan keskustasta kaakkoon, pinnanmuodoiltaan vaihtelevassa maastossa. Maiseman perusrakenteen muodostavat seudulle ominaiset moreenimäet ja niiden väliset laaksot sekä järvet. Kylän etelärinteillä on useita vanhoja rinteensuuntaisia uomia, jotka korostavat pinnanmuotojen vaihtelua. Alue jakaantuu maastonmuotojensa perusteella kolmeen osaan. Pohjoisempana on varsinaisen Kaskiin kylän alue Salimäen, Sunilanmäen ja Koppelomäen lämpimillä lounais- ja etelärinteillä. Etelässä on Hiisimäen etelärinteiden alue ja kolmantena näiden kahden väliin jäävä laaksonotkelma. Kaskiin asutus sijaitsee rinteiden yläosassa harvakseltaan, muodostaen erillisiä talojen ja pihojen rykelmiä. Erillisiä latoja ja mäkitupia on jäljellä vain muutamia. Sulajärven rantaa ryhdittämään on muodostunut löyhäkö ranta-asutusnauha.

Pellot laskeutuvat kasvillisuusreunuksineen viljavina nauhoina luode-kaakko -suuntaisilta harjanteilta. Kiviröykkiöt on kasattu peltojen reunoille. Viljelyaloja kehystävät kuusivaltaiset tuoret kankaat. Avoimessa maisemassa on verraten laajojakin peltoalueiden lomaan työntyviä koivikoita sekä etenkin alueen pohjoisosassa myös kuivempia mäntykuvioita. Peltojen lähimmät reunavyöhykkeet sekä peltoaloja paikoin halkovat puuvietteet ovat reheviä ja lehtipuuvaltaisia. Pelloilla on myös muutamia runsaita koivuvaltaisia metsäsaarekkeitä. Maisemassa kohoavat yksittäisinä maisemapuina pihapiirien ja teiden portit, komeat, vart-

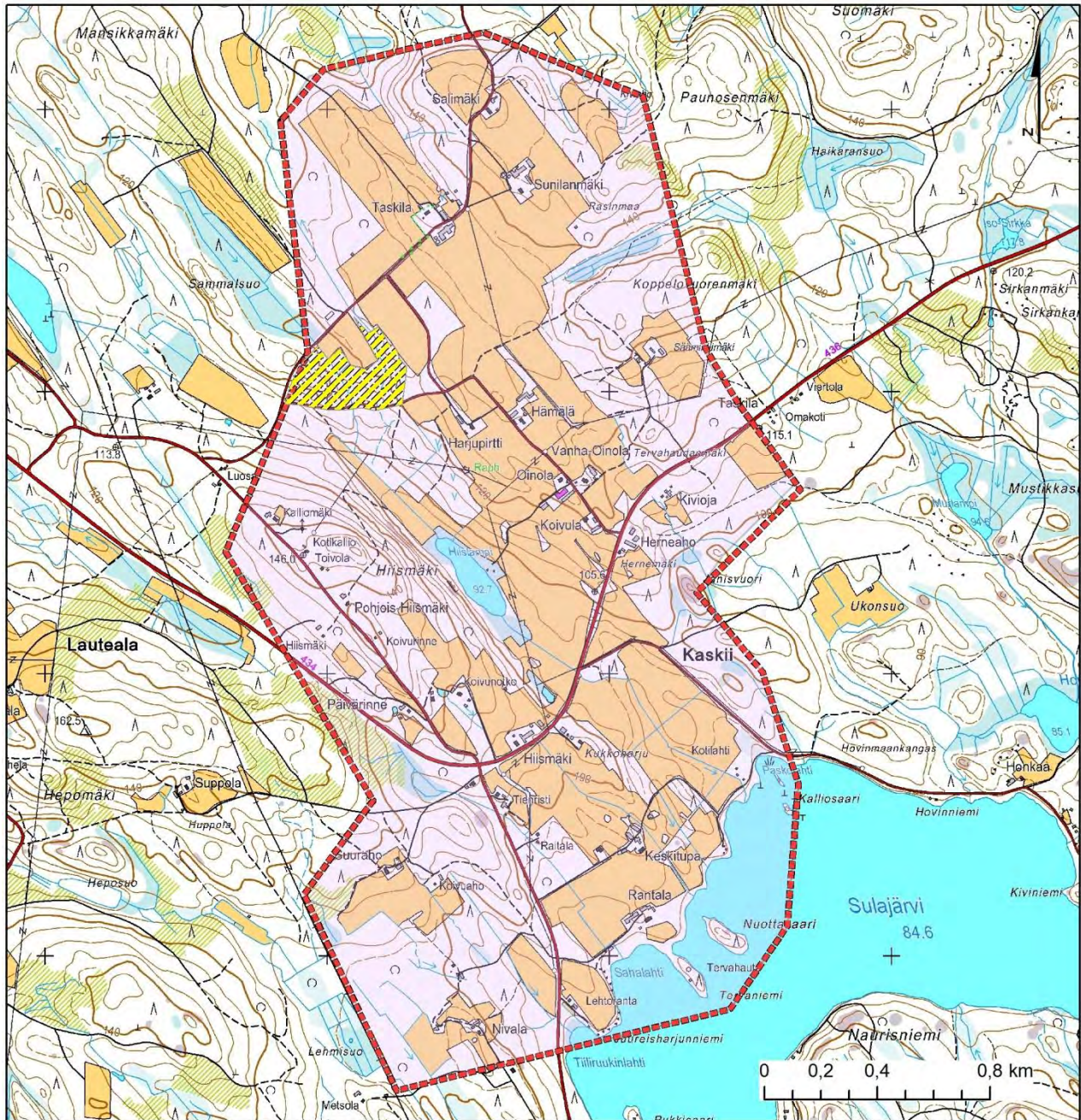
tuneet, kapeakasvuiset kuuset ja muutamat yksittäiset vanhat männyt. Pihapiirien runsas koristekasvillisuus ja säntilliset pensasaidat pehmentävät ja ryhdittävät maisemaa. Kattilamaisen laakson reunoja kiertäviltä teiltä avautuu näkymiä pienipiirteiseen, kumpuilevaan ja monipuoliseen maatalousmaisemaan.

Pihapiirit ovat avoimia ja niissä on useita rakennuksia. Rakennukset ja pihat edustavat perinteistä savolaista rakentamistapaa. Hiismäen vanha päärakennus on rakennettu v. 1907, talossa on toiminut Kaskiin kesti-kievari ja Kaskiin postiasema.

Arviointi

Kaskii on poikkeuksellisen monipuolinen, elävä, viljelymaisema ja toisaalta monipuolinen kulttuurimaisema, jossa on sekä mäkikylän että rantakylän piirteitä. Maisemasta avautuu useita huippukohtia ja pitkiä näkymiä hyvin hoidettuun viljelymaisemaan, missä on intensiivisen maatalouden lomassa huolehdittu myös luonnon monimuotoisuudesta.

Vaikka uusin Juva-Sulkava -tielinjaus leikkaa vanhaa tielinjaa hieman epäluontevasti ja tiestö muodostaa maisema-alueen keskellä hieman epäselvän vyöhdin, se ei häiritse laajempaa kokonaismaisemakuvaa. Maisema-alue on kehittynyt positiivisesti etenkin monipuolisen ja laajan maataloustoiminnan ansioista.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Arvokas perinnebiotooppi

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.5 Vuorenmaan viljelymaisema [Juva]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Savonseudun seutu

Maisematyyppi

'Drumliineja ja tasankoja'

Pinta-ala

325 ha

Vuorenmaan maisema-alue sijaitsee noin 20 km luoteeseen Juvan keskustasta. Alue on ollut asuttuna 1500-luvun lopulta lähtien. Vuosina 1730-1803 alueella oli 10-16 taloa.

Maisema-alue kuuluu Savonseudun vedenjakaja-alueeseen, mitä leimaavat moreenimaat ja soiden runsaus. Järviä on ympäröivää aluetta selvästi vähemmän eikä nykyinen asutus tukeudu veteen. Vuorenmaan maisema on jopa vuoristoinen ja vuoristoisinta Etelä-Savossa. Pellot on raivattu kahdelle luode-kaakko -suuntaiselle moreeniselänteelle, Heikinmäelle ja Tuhkainmäelle sekä niiden väliseen notkoon. Yksittäisillä viljelykuvioillakin korkeuserot voivat muodostua hyvin suuriksi. Harjanteita ympäröivät suot. Kylätie kulkee maaston muotoja noudattaen rinteiden poikkis. Tuhkainmäen yläosassa tie kulkee myös rinteiden suuntaisena. Sieltä avautuu näköaloja vastapäisille rinnepellonlehtien ja kauas metsäiseen horisonttiin. Länsipuolella virtaa soiden keskellä kalataloudellisesti arvokas Vuorijoki pohjoiseen päin kohti Ankeleenjärveä ja Virtasalmia. Vuorenmaan talot ja tilat ovat ryhmittyneet moreeniselänteitä seuraten rinteille viljelysten ääreen ja muodostaa löyhän nauhamaisen kylän. Kylän rakennuksista suurin osa on perinteisiä puurakennuksia, joukossa on joitakin uudempia 1900-luvun lopun rakennuksia. Alueen vanhimpia tiloja ovat Piispala, Hirvola ja Häkkilä.

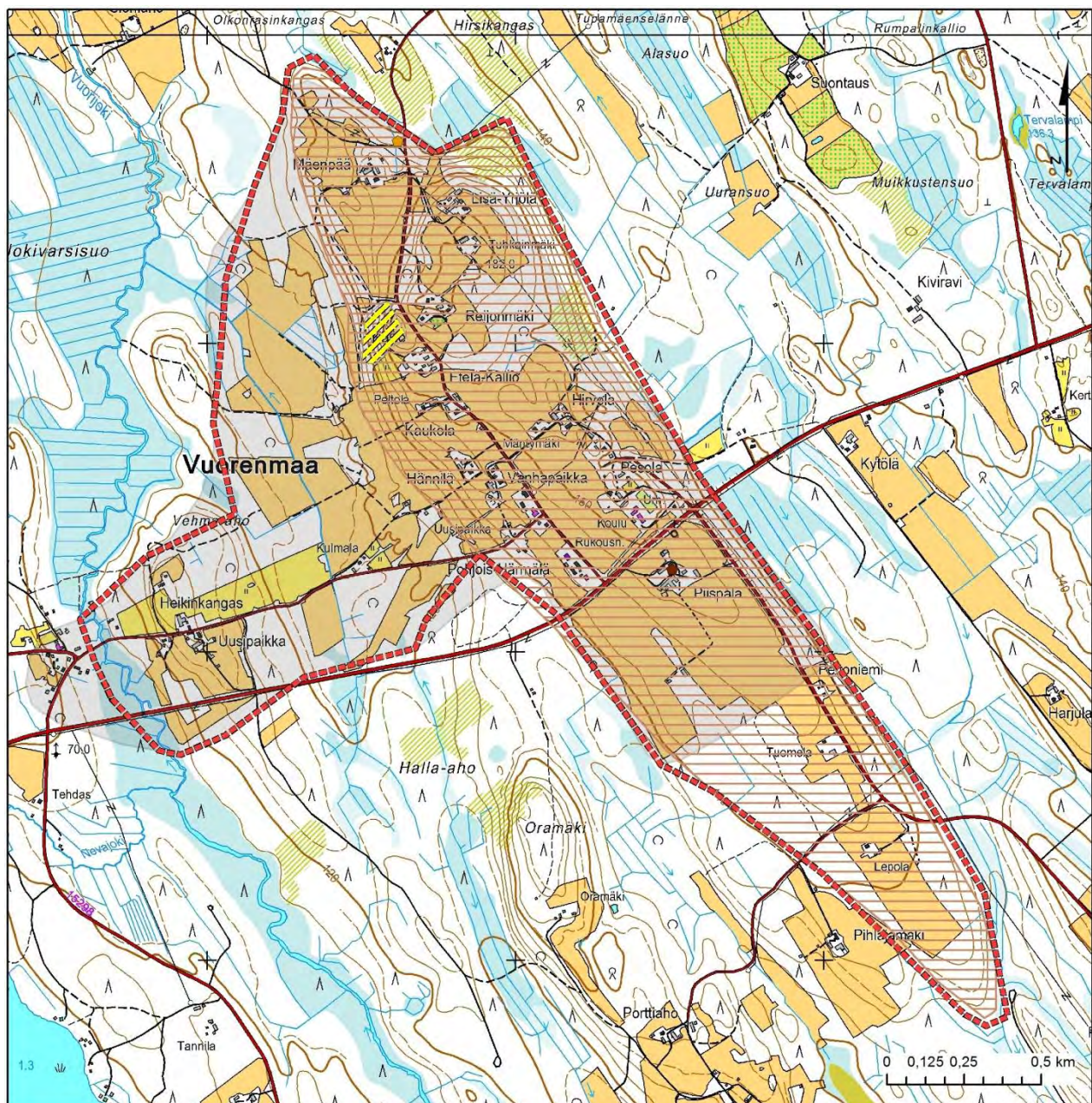
Rinteiden poikkisuunnassa on pitkiä kiviaitoja ja niitä noudattelevia lehtipuurivejä, maamerkkeinä koivuja ja

pihlajia. Rinteessä on myös yksittäisiä kivikasoja. Teiden varsilla on portteina ja pihapiireissä on yksittäisiä maisemapuita, mm. varttuneita kuusia. Useille tiloille johtaa koivukuja. Kallion laidunalue sisältyy valtakunnallisesti arvokkaiden perinnebiotooppien inventointiin. Alue on edustava metsälaitumen, niitty- ja ketolaikkujen muodostama, erikoinen ja maisemallisesti arvokas laidunkokonaisuus.

Maanviljelyn lisäksi alueella on harjoitettu paljon muutakin elinkeinotoimintaa. Vuorenmaan saha ja mylly aloittivat toimintansa v. 1916. Sahaustoiminta loppui 1960-luvulla. Sahan rakennuksia on vielä jäljellä ja nykyisin muussa käytössä. 1800-1900-luvun vaihteessa poltettiin Vuorenmaassa kalkkia Mäenpään tilan mailla, missä on vieläkin kalkkiuunin rauniot. Vuorenmaassa on ollut myös kaksi nahkatehdasta. Vuorijoesa on uitettu tukkeja. Heikinkankaan ja Hirvolan välille tehtiin 1850-luvulla maantie. Vuorenmaassa on rukoushuone ja siellä toimi pitkään myös kauppa ja pankki.

Arviointi

Vuorenmaa on monipuolinen, elävä ja laaja maisemakokonaisuus. Alue edustaa alueelle tyypillistä, mutta tässä laajuudessa harvinaista, jopa vuoristoista, seudun korkeimmille moreenirinteille kaskiviljelyn jälkeen vakiintunutta viljelyaluetta. Korkea sijainti ja avoimet pellot mahdollistavat poikkeuksellisen pitkät näkymät ympäröivään luonnonmaisemaan. Alueella on myös jälkiä teollisesta toiminnasta.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2010
- Arvokas moreenimuodostuma
- Arvokas perinnebiotooppi
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.6 Saksalanharjun maisemat [Mikkeli]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Savonselän seutu

Maisematyyppi

'Drumliineja ja tasankoja'

Pinta-ala

1 316 ha

Saksalanharjun maisemat sijaitsevat 35 km Mikkelin kaupungista pohjoiseen ja viisi kilometriä Haukivuoren Asemankylältä etelään. Maiseman perusrakenteen muodostavat luode-kaakko -suuntaiset moreenimuodostumat, joista merkittävin on Saksalanharjun geomorfologialtaan arvokas ja poikkeuksellisen suuri moreenimuodostuma, drumliini. Maaperä on erittäin ravinteista ja alueella on runsaasti vaateliaita lajeja, metsät ovat lehtoja Rantokankaan aluetta lukuun ottamatta. Monipuolisuutta lisäävät puulajiviljelmät, kosteat suurruoholehtokorvet sekä moreenialueen laen keskiravinteinen avosuo. Saksalanharjun drumliini-alueen eteläisillä metsäalueilla on ruohoisia harmaaleppä-koivu-kosteikkoja sekä varttuneita kuusilehtoja. Drumliinin laen avosuon ympäristössä maa on kosteaa ja lehväsammaleista peltojen reunoilta rinteen alaosiin saakka. Rinteen pohjoisosassa puusto on harvahkoa kuusi-koivu-harmaaleppä-sekametsää, eteläosassa se muuttuu kuusikoksi. Suurten kuusten alla kasvaa paksurunkoisia raitoja, harmaaleppiä, pihlajia sekä koivuja. Moreenimaat jatkuvat drumliinikilveltä kirkonkylään. Rantokankaan ja kirkonkylän välillä metsät ovat paikoin selkeän mäntyvaltaisia ja paikoin myös melko nuoria.

Moreenimuodostumien selänteet ovat avointa viljelymaisemaa. Tilakeskukset ovat sijoittuneet peltojensa keskelle, asutus ja viljelykset muodostavat paikoin laaja-alaisiakin viljeltyjä kuvioita nauhamaisesti, moreenimuodostumien mukaan luode-kaakko -suuntaisesti. Pelloilta nostetut kivet on siirretty lehtipuustoisten reunavyöhykkeiden lomaan, peltokuvioiden reunoille. Ladotut kiviaidat kehystävät paikoin Lemetilän vanhoja laitumia sekä Kääriälän pellonreunaa. Maisemaltaan erikoinen on kapeahko, noin viisi kilometriä pitkä, peltomaaksi kuivatettu ja muokattu Lietjärvi.

Alueen varhaisimmat asutuskeskittymät ja päätilat ovat olleet maiseman keskeisiä alueita jo hyvin pitkään. Talot sekä niiden pellot ovat pääpiirteissään säilyneet samanlaisina isojaosta näihin päiviin asti.

Kirkonkylässä asutus seuraa ja myötäilee Kyyveden rantaa. Kylän raitti on perinteinen ja rakentunut selkeästi kirkon ja pappilan välisen tien varrelle. Raitin varsi on kasvillisuudeltaan runsas ja rakenteeltaan tiivis, talot sijoittuvat lähelle kylätietä ja pihapiirejä rajaavat voimakkaasti pensas- tai puuaidat tai niiden yhdistelmät. Hautausmaata kehystävät komeat ladotut kiviaidat.

Saksalanharjulla, avoimessa viljelymaisemassa ovat pihat sijoittuneet omien peltojensa keskelle, asutus ja viljelykset muodostavat paikoin laajoja viljeltyjä nauhamaisia kuvioita, moreenimuodostumien mukaan luode-kaakko -suuntaisesti. Pihapiirit erottuvat kasvillisuudeltaan runsaina avoimessa peltomaisemassa, pihoihin johtaa koivu- ja kuusikujia tai vaahteraviete kuten Pääkkölään. Kapeakasvuiset korkeat kotikuuset nousevat maiseman maamerkeiksi. Maatilan pihapiiriä kehystää usein myös puu- tai pensasaita. Edustavimmillaan tämä edelleen elävä, hyvin monipuolinen maatalousmaisema näkyy Saksalanharjun ja Hämeenkylän alueilla ja Lietjärven ja Lietlahden alueilla.

Alueelta tunnetaan esihistoriallisia asuinpaikkoja sekä useita rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteita: pappila, Haukivuoren entinen kunnalliskoti, kirkko, kellotapuli ja hautausmaa, museo, tuulimyllyt ja Lietlahden entinen sotilasvirkatalo. Mikkolan laidun on maakunnallisesti arvokas ja Uusituvan niitty on paikallisesti arvokas perinnebiotooppi.

Arviointi

Haukivuoren kirkonkylä on edustava, järvisuomalainen kirkonkylämiljö. Saksalanharju ja alueen muut osat edustavat tyypillistä Savonseudon viljelymaisemaa harvinaisen laajana. Maiseman historialliset kerrostumat ovat elävästi mukana nykymaisemassa. Kokonaisuutena maisema-alueen maisemakuva on säilynyt hyvin elivoimaisena ja elävänä.

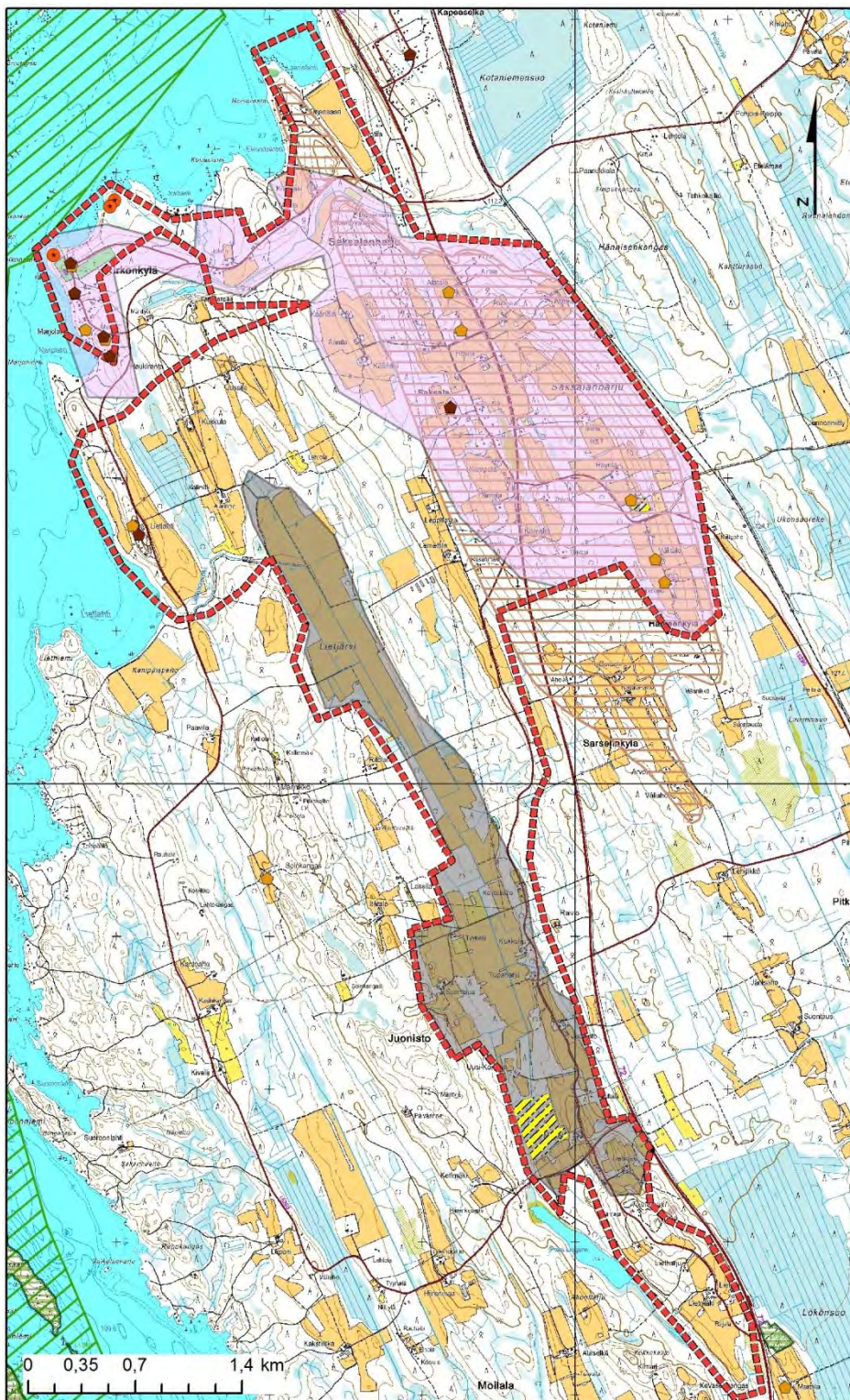
Maisema-alueen maataloustoiminta on aktiivista ja monipuolista. Peltoalaa on raivattu viime vuosina mm. Lietjärven peltoaukion vierustoilta ja Saksalanharjun laelta. Aktiiviset tilat vuokraavat maataloustuotannon jo lopettaneiden tilojen peltoja. Saksalanharjun ympäristön agraarinen toiminta on vilkasta eikä alue ole taantunut. Kirkonkylän läheisten peltoalueiden mm. pappilan peltojen, metsittäminen parikymmentä vuotta sitten on ollut kirkonkylän maiseman monipuolisuutta heikentävä toimenpide. Lietjärvi on harvinainen esimerkki onnistuneesta järven kuivatuksesta ja järven ottamisesta maatalouskäyttöön hyväksi maatalousmaaksi seudulla, missä pellot ovat pieniä ja kivisiä. Lietjärvi ja Lietmäki tukevat alueen elinvoimaisuutta ja muodostavat Saksalanharjun ja vanhan kirkonkylän kanssa monipuolisen kokonaisuuden. Maiseman pieni taantuma on pistemäistä ja liittyy yksittäisten kiinteistöjen ja rakennusten mahdollisiin tulevaisuuden epävarmuustekijöihin.

Kuva. Saksalanharju.

Kuva. Haukivuoren kotiseutumuseo, Haukivuoren kirkonkylällä.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2010
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Arvokas moreenimuodostuma
- Arvokas perinnebiotooppi
- Muinaisjäännöskohde
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.7 Mikkelin Neitvuori [Mikkeli]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saaressa ja niemessä'

Pinta-ala

7 506 ha

Neitvuori sijaitsee noin 25 km linnuntietä Mikkelin keskustasta itään. Maiseman perusrakenteen muodostavat karu, louhikkoinen luonnonmaisema ja vesialueet. Neitvuoren laelta avautuva vaikuttava Luonterin järvimaisema ulottuu kymmenien kilometrien päähän. Siinä vuorottelevat vedet, metsämaat ja kallioiset rannat muodostaen sokkeloisen tummien ja vaaleiden alueiden labyrintin, joka vähitellen muuttuu ääretömyyksiin jatkuviksi tummiksi metsäkumpareiksi.

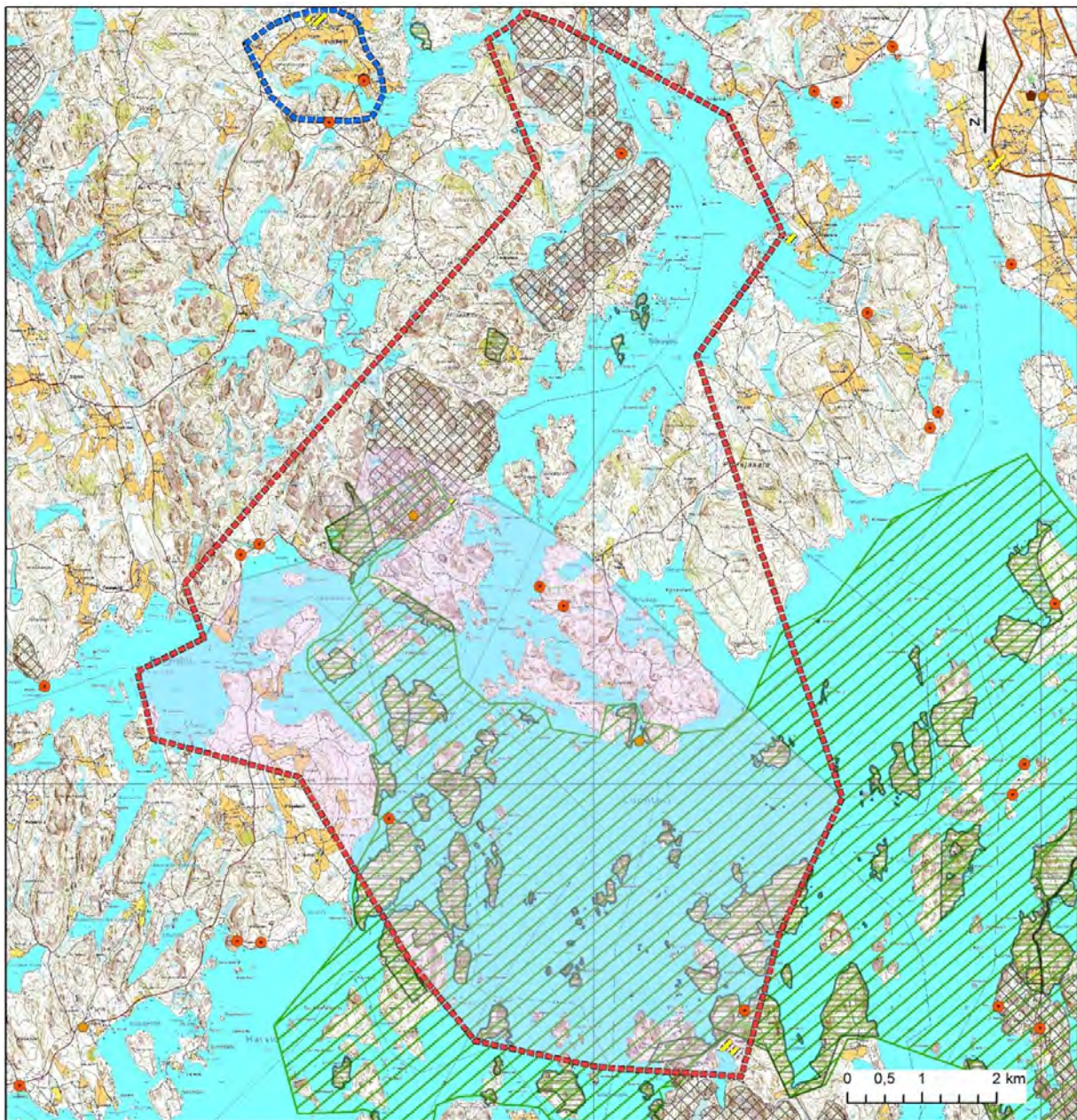
Maisema on selkeästi pohjois-etelä -suuntautunutta. Rinteet ovat kivikkoisia ja louhikkoisia, paikoin pystysuoraa kallion seinämää. Metsät vaihtelevat kuusivaltaisesta sekametsästä männikköön, koivikkoon ja lakiosien avokallioon. Kulttuurivaikutus näkyy kokonaiskuvassa poikkeuksellisen vähän, maisema-alueella on vain muutamia pieniä tiloja viljelyksineen. Maisema-alueen sisällä merkittävin asutus ja viljelykeskittymä on Pitkälahdessa, missä kylän noin kahdeksan tilaa sijoittuvat maisema-alueen rajaukseen. Pitkälahdessa tilat ovat keskittyneet pohjois-etelä -suuntaisten harjanteiden länsipuolelle väljäksi ryhmäkyläksi, kukin tila peltojensa keskelle. Maisema-alueen määrältään merkittävin rakennuskanta löytyy rannoilta, löyhinä vapaa-ajan asuntonauhoina.

Alueella sijaitsee useita esihistoriallisen ajan jäänteitä mm. kalliomaalauksia, ja historiallisen ajan jäänteitä. Hakaniemen niitty on lajiköyhä ja umpeutuva rinnenietty, josta runsaat puolet on entistä peltoa.

Arviointi

Neitvuori on vanha näköalapaikka, laajasti tunnettu ja merkittävä maisemanähtävyys, mikä on säilyttänyt piirteensä vuosien mukana hyvin. Alueeseen liittyy runsaasti tarinoita. Ympäröivä seutu on varsin luonnon-tilaista. Maisema-alue, mosaiikkimainen vesistöjen ja kallioisten metsäkumpareiden laaja maisemakuva avautuu Neitvuorelta etelään ja kohti koillista.

Paikoin rehevimmät notkelmat vesottuvat ja pusikoituvat nopeasti ja sulkevat maisemia. Metsämaan hakkuut myös muuttavat maisemakuvaa väliaikaisesti. Aluetta hyödynnetään matkailussa varsin maltillisesti. Luonnonsuojelustatukset turvaavat alueen keskeisten piirteiden säilymisen.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Ehdotus maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö 2009
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Arvokas kallioalue
- Arvokas moreenimuodostuma
- Arvokas perinnebiotooppi
- Muinaisjäännöskohde
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.8 Ristiinan reitin kulttuurimaisema [Mikkeli]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saaressa ja niemessä'

Pinta-ala

5 280 ha

Maisema-alueen läntisin osa sijaitsee Mikkelin Ristiinan keskustasta kaksi kilometriä koilliseen, maisema-alueen rajaus päättyy idässä Suurilahteen, lähelle Puumalan rajaa. Maisema on perusrakenteeltaan luodekaakko -suuntaista, hyvin pienipiirteistä ja vaihtelevaa metsä- järvi- ja rantamaisemaa. Metsät, vedet ja selkeät rantakylät vuorottelevat. Veden osuus ja merkitys maisemassa on hyvin suuri. Maaperän karuudesta johtuen alueen kasvisto on suhteellisen köyhää, mutta toisaalta esiintyy vaateliaitakin lajeja. Rantametsät ovat pääosin kuivahkoja kankaita, rantojen tuntumassa ja mäkien päällä on karuja kalliomänniköitä. Mäkien rinteillä esiintyy myös tuoreita kankaita, taimikoita ja nuoria kasvatusmetsiä. Seudulla esiintyy myös iäkkäämpää lehtipuusekametsää ja pienialaisia metsälehmusmetsiköitä. Kaskeamisen merkit näkyvät metsissä.

Seudun lukuisat tunnetut esihistoriallisen ajan jäänteet, niistä tunnetuimmat Astuvansalmen kalliomaalaukset ja kampakeraamisen ajan asuinpaikat, kertovat hyvin pitkästä seudun asutushistoriasta sekä ranta-alueiden ja veden hyödyntämisestä liikkumiseen seudulta toiselle. Muinaiset asujat ovat käyttäneet suojaisia vesireittejä ja kannaksia. Hartikkalan ja Mäkelän välisen Neulaportin kautta on Yövedeltä ollut yhteys Mikkelin reitille. Parhaat viljelypaikat ja talonpaikat on perustettu jo ennen 1500-lukua. Asutus sijoittui lämpimälle, kuivalle ja kylmältä pohjoistuulelta suojatulle paikalle. Asutus juurtui ensin vesireittien varsien

parhaille moreenimaille kuten Juuritaipaleeseen, Tirolaan ja Hartikkalaan. Mutta myös korkeimmat veden koskemattomat moreeniselänteet asutettiin jo asutuksen varhaisissa vaiheissa. Kaskiviljely muokkasi vesien ja kallioiden pirstomalla seudulla asutuksen hajanaiseksi. Kantatalot ja kylät ovat säilyneet, mutta niiden rinnalla lisääntyi yksittäisten asumusten määrä aina 1800-luvun loppupuolelle asti. Seuraavan intensiivisen asutushistoriallisen vaiheen muodosti sotien jälkeinen uudistilojen raivaaminen, usein metsien keskeltä. 1980-luvulla alkoi uudisasutus jälleen hakeutua vesistöjen äärelle.

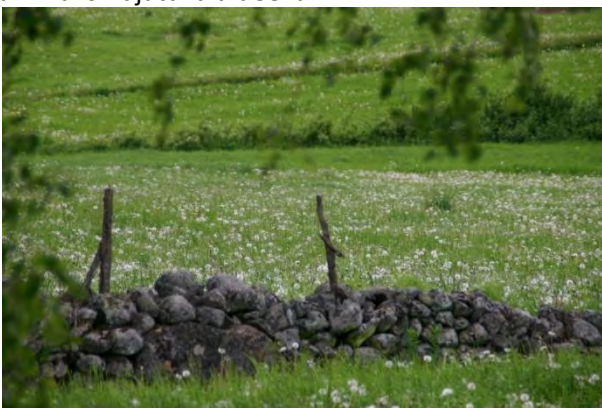
Lukuisat pienet kylät muodostavat ranta-alueita myötäileviä helminauhoja. Kylät ovat suuntautuneet peltoaukeineen maiseman maaperärakenteen mukaisesti luode-kaakko -suuntaisesti. Keskeisenä yhteytenä toimi vesi. Kylät ovat rakenteeltaan löyhiä ryhmäkylä ja pellot sijaitsevat usein tilakeskuksen ympärillä. Tiloilta avautuu näkymiä aina toiselle, mutta pienipiirteinen, saarekkeinen maisema muodostaa samalla luontaisia näköesteitä, myös kylien sisällä maisemakuva on mosaiikkimaista. Pellot ovat olleet viljelyksessä kauan. Laajat peltokuviot, suuret viljelyaukeat ja pitkät peltonäkymät ovat harvinaisia. Laajimpiin näkymiin sisältyy pihvoja, rinnepeltoja ja Saimaan maisemaa.

Alueen tiestö on suhteellisen nuorta. Suuressa osassa aluetta oli aina 1960-luvulle asti käytössä polkureitistö. Vanhin seudun tieyhteyksistä on reitti Ristiinasta Puntalaan. Nuorinta edustaa yhteys Varkaantaipaleelta alueen itäosiin ja Puumalaan. Nykyinen päätie Ristiinasta Puumalaan kulkee luode-kaakko -suuntaisen maiseman maastonmuotoihin nähden poikkisuuntaan kiemurrellen kallioiden ja lampien ympärillä. Alueen kylät sijoittuvat aina jonkin verran tieltä sivuun, jollekin sopivalle ranta-alueelle, minne ne aikanaan syntyivät suotuisan pienilmaston seuduille ja vesireittien äärelle. Perinteisesti on pihapiireissä päärakennuksen ja navetan ympärille muodostunut kaikilta ilmansuunnilta suojainen, mutta nurkistaan avoin piha. Alueen arvokkaimpia kulttuuriympäristökokonaisuuksia ovat Koson, Kallioniemen, Norssin, Pien-Toijolan, Marttilan, Pyöräsalmen ja Varkaantaipaleen kanava-alue.

Arviointi

Maisema-alue edustaa monipuolista eteläsavolaista maisemaa, jossa luonnonarvot ja historia kohtaavat. Maisema-alueella on pitkä kulttuurihistoria, joka näkyy tänäkin päivänä alueen lukuisina tunnettuina muinaisjäännöksinä. Astuvan salmen kalliomaalaukset olivat löytyessään v. 1968 koko Pohjois-Euroopan suurimmat ja monipuolisimmat. Veskansa on hyödyntänyt vesistöjä monipuolisesti ja aina pitkälle 1900-luvulle vedet olivat seudun merkittävin kulkuväylä rantakylältä toiselle.

Yksittäisillä tonteilla ja tiloilla on kadonnut joitakin maiseman kannalta merkittäviä vanhoja rakennuksia. Tien varsien pusikoituminen on paikoin häiritsevää ja sulkee maisemaa mm. vesien suuntaan, eikä kaikkialla läsnä olevaa vettä voi aina havaita. Maisema-alue on säilyttänyt piirteensä ja arvonsa hyvin, nyt suppeammaksi rajatulla alueella.

Kuva. Tirola.

Kuva. Pien-Toijola.

3.1.9 Puumalan Muuramäki [Puumala]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saarella ja niemessä'

Pinta-ala

86 ha

Muuramäki sijaitsee noin 10 km linnuntietä Puumalan keskustasta kaakkoon. Alue kohoaa ympäristöstään voimakkaana ja selväpiirteisenä mäkenä. Sitä ympäröi järvi koillisessa, idässä ja lännessä. Mäen pohjoisrinne, jolle viljelykset poikkeuksellisesti keskittyvät, nousee kuperasti mäen harjalle. Länsirinteessä on edelleen käytössä olevia laidunhakoja. Mäen etelärinteet ovat metsän peitossa.

Muuramäeltä avautuu jylhä savolaismaisema kohti Saimaan Ummistonvettä. Loivasti kumpuilevaa ja puoliavointa maastoa luonnehtivat pellot ja laitumet ja mäen laen vanhat tilakokonaisuudet.

Alueen metsät ovat etupäässä karuja kalliomänniköitä. Joukossa on myös pieniä sekametsiä ja kaskikoivikoita. Paikoin viljelyksiä ja laitumia pilkkovat hyvin kiviset ja lehtipuuvaltaiset reunavyöhykkeet. Reunavyöhykkeillä on edelleen selkeästi nähtävissä moreenimaiden kivityys, mm. lukuisia kiviaitoja. Pihlajaiset ja katajaiset reunavyöhykkeet kivien lomassa tekevät avoimen maiseman sisällä pienipiirteisen osan.

Tilat ovat asettuneet löyhään kolmioon avoimelle viljelyalueelle. Viljelykset, niityt ja laitumet sijoittuvat talojen ympärille. Pihapiirit ovat avoimia. Vanhinta rakennuskantaa on Vanhapaikan pihapiirissä, jonka

harmaat hirsiset asuinrakennus, navetta, useat aitat ja liiterit ovat 1700- ja 1800-luvulta.

Vanhapaikan kaskikoivikko on arvokas perinnebiotooppi, joka koostuu nuoresta taimikosta, kaskikoivikosta, sekametsästä ja niityistä. Näistä etenkin Vanhapaikan niitty on lajistoltaan monipuolinen. Tilan lammaslaitumet ovat Niittynäkymiä -erityistukien esittelytilaverkoston kohde.

Arviointi

Muuramäki edustaa perinteistä savolaista, melko tiivistä ja pientä vaaranlakikylää, missä kylä muodostuu vain muutamasta löyhäksi ryhmäksi sijoittuneesta tilasta viljelyksineen ja missä muu naapurusto on suhteellisen etäällä seudun muilla mäillä ja rinteillä samalla tavoin muutaman tilan ryhminä.

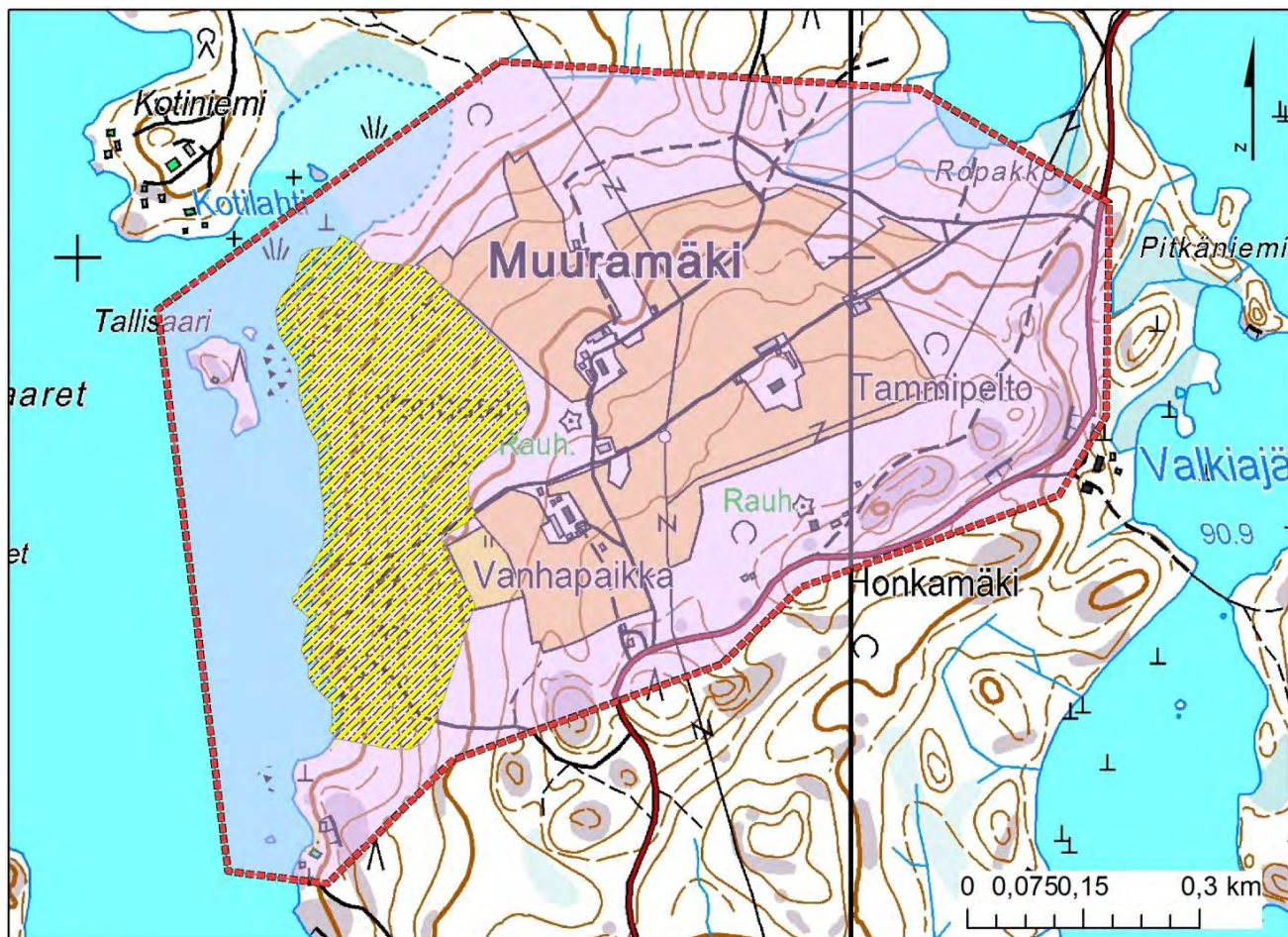
Maisema-alueen maisemakuvassa ei ole havaittavissa merkittävää taantumaa. Maisemassa esiintyy muutoksia pienissä yksityiskohdissa, esimerkiksi osa kiviaitojen päällisistä riukuaidoista on käytön loppumisen myötä häviämässä. Maisema-alue on säilyttänyt luonteensa ja arvonsa hyvin.

Kuva. Maisema-alueen eteläreunalla on vanhoja kiviaitoja.

Kuva. Muuramäki.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Arvokas perinnebiotooppi

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.10 Osikonmäen viljelymaisema [Rantasalmi]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saaressa ja niemessä'

Pinta-ala

869 ha

Osikonmäki sijaitsee noin neljä kilometriä Rantasalmen keskustasta lounaaseen. Maasto on voimakkaasti kallioperän murrosten ja mannerjään vetäytymisen suuntaamaa. Topografia on hyvin vaihtelevaa. Alue muodostuu moreenipeitteisten drumliinimäkien ketjusta ja se on malliesimerkki keilamaisten drumliinien luonnehtimasta maastosta. Pellot ja kasket on raivattu voimakkaasti luode-kaakko-suuntaisen neljän moreeniharjanteen päälle.

Osikonmäki on perinteinen nauhamaiseksi kasvanut mäkikylä, jossa asutus on sijoittunut löyhiksi ryppäiksi kylää halkovien teiden varsille, neljän kilometrin matkalle. Pellot ovat sijoittuneet rinteille ja mäkien laelle. Osikonmäki erotettiin omaksi kyläkseen 1660-luvulla. Alueen läpi kulkee vanha, jo 1600-luvulla Kuopiosta Viipuriin mennyt tie. Tie soljuu maisemassa näyttäen kulkijalle laajat maisemat yli peltöjen ja metsien.

Tilakeskukset sijaitsevat keskeisillä ja näkyvillä paikoilla korkeiden pihapuiden ympäröiminä. Pääosa alueen rakennuskannasta on 1800-luvulta tai 1900-luvun alusta. Vaikka rakennuskanta on vuosien aikana muuttunut, varsinkin talousrakennusten määrä ja käyttötarkoitus on vaihdellut, asutuksen ja maankäytön perusrakenne on pysynyt samana useiden vuosisatojen ajan. Pihapiireissä on edelleen paikoitellen paljon rakennuksia. Rakennukset voivat muodostaa suorakaiteen muotoisia tai vapaamuotoisia pihoja, mutta pihapiirit ovat kulmistaan avoimia. Karjan tarvitsemat niityt ovat olleet mäkien notkelmissa ja puronvarsilla. Entiset kaskialueet ja tervanpolttoon liittyvät rakennelmat sijaitsevat kauempana kyläalueelta.

Kylässä on edelleen havaittavissa eri toimintojen vyöhykkeisyys. Reunoilla sijaitsevat entiset kaskialueet ja tervanpolttoon liittyvät rakennelmat, lähempänä kylää notkelmissa on vanhoja hakamaita. Pellot ovat

sijoittuneet rinteille ja mäkien laelle. Etäällä erottuva kaukomaisema ja pienipiirteinen lähimaisema luovat yhdessä voimakkaan kontrastivaikutelman.

Alueelta tunnetaan useita arvokkaita perinnebiotooppeja.

Arviointi

Osikonmäki muodostuu moreenimäkien laelle ja rinteille raivatusta peltoaukeista tilakeskuksineen. Osikonmäki on monipuolinen kokonaisuus, missä helminä kohoavat itse Osikonmäki sekä Hyppinginmäki taloineen ja viljelyksineen. Avautuvia näkymiä luovat seudulle poikkeuksellisen laajat viljelykset ja kaukana siintävät kerrokselliset kaukomaisemat sekä selkeät viljelyksiä korostavat kehysmetsät.

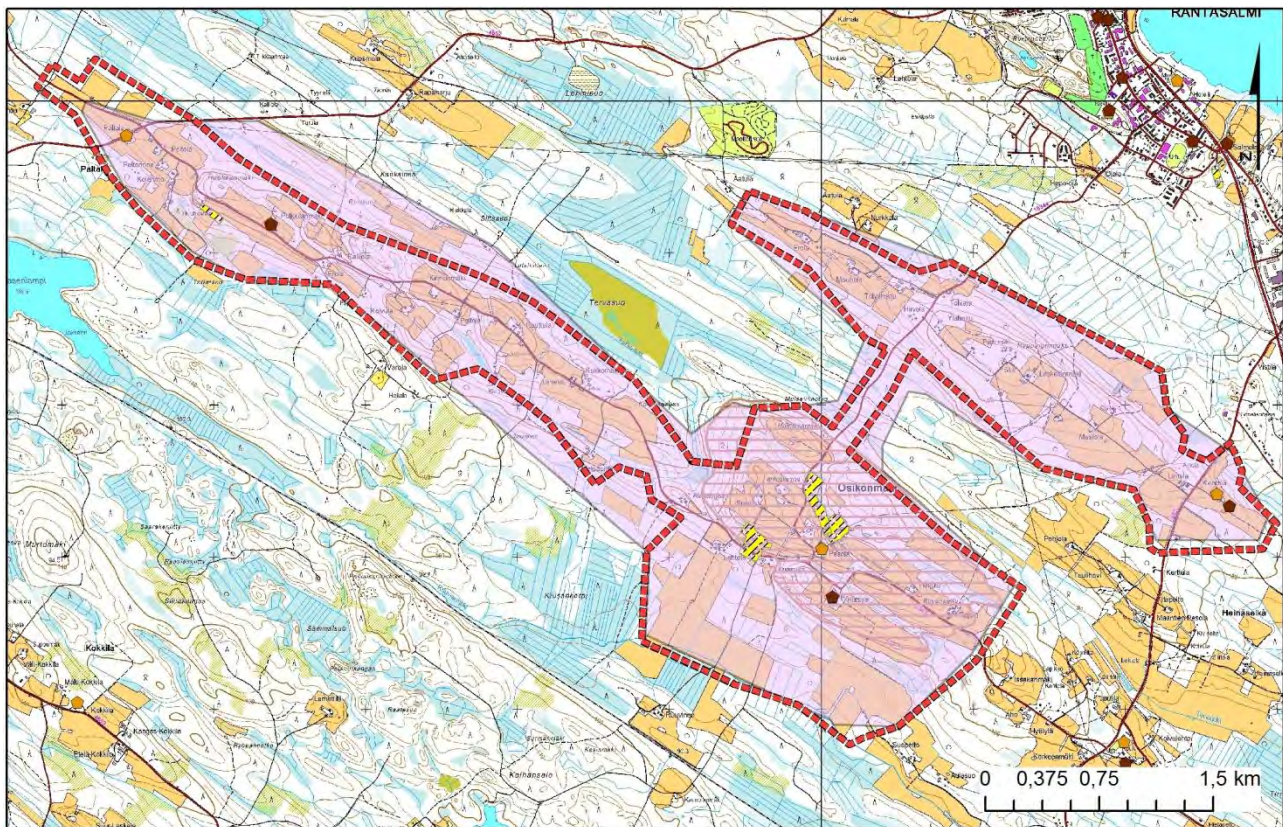
Maisema-alue on hyvin laaja ja alueeseen liittyy hyvin erityyppisiä pienempiä maisekokonaisuuksia. Viljelytoiminta ja asuminen on vakaata, eikä maisemakuvassa ole nähtävissä suurta taantumaa. Kuitenkin laiduntavan karjan väheneminen ja reunavyöhykkeiden pusikoituminen on paikoin ilmeistä.

Kuva. Hyppinginmäki.

Kuva. Osikonmäki.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Arvokas moreenimuodostuma
- Arvokas perinnebiotooppi
- ◆ Rakennussuojelukohde
- ◆ Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.11 Kyrönsalmen kulttuurimaisema [Savonlinna]

Maisemamaakunta ja -seutu:
Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi
'Saaressa ja niemessä'

Pinta-ala
419 ha

Maisema-alue sijaitsee Savonlinnan kaupungissa, ydinkeskustan kyljessä. Maisema-alue muodostaa edustavan yhdistelmän kulttuurivaikutteista ja melko luonnontilaista järviluontoa aivan kaupunkirakenteen yhteydessä. Kahden laajan järven selkien päätteellä on kaksi suljetumpaa vesialuetta ja pienipiirteistä järviluontoa, missä kulttuurivaikutus on suhteellisen pientä, kohtaa tässä maisemassa rakennetun, historiallisen kulttuuriympäristön. Maiseman perusrakenteen luode-kaakko -suuntautuneisuus tulee selvimmän esille vesialueiden lukuisissa saarissa ja kallioluodoissa. Myös metsäluonto esiintyy saarissa, lähinnä karuina männikköinä. Maisemakuva on vesialueilla avointa ja pienipiirteistä. Rakennettu ympäristö, rantojen asuinrakennukset ja huvilat luovat kehyksen sekä vesistömaisemalle että kaupunkikuvalle.

Veden tyypittämän maiseman keskiössä on maiseman yliverlainen maamerkki, Olavinlinna. Keskiaikainen Olavinlinna on historiallisesti, maisemallisesti ja rakennustaiteellisesti merkittävimpiä historiallisia muistomerkkejämme. Erik Akselinpoika Tottin vuonna 1475 perustama puolustuslinna ja sen vaiheet liittyvät keskeisesti Suomen historiaan. Lähes luonnontilainen saaristoluonto ympäröi maiseman keskiötä niin sen pohjois- kuin myös eteläpuolellakin. Maisemallisia arvoja täydentävät Riihisaari entisine kruununmakasiineineen, Tallisaaren puistovyöhyke ja Komendantinpuisto, jotka yhdistävät Olavinlinnan Linnankadun itäpään vanhaan puutaloalueeseen.

Rakennetun maiseman lisäksi maiseman merkittäviä osia ovat linnan itäpuolella sijaitsevat luonnontilaiset Mallassaari, Kyrönniemi ja Venäjänniemi sekä eteläpuolella Kaupinsaari ja Uuraansaari, jotka

muodostavat erämaisen taustan keskiaikaiselle linnalle. Vesillä liikkuja kohtaa maisemallisesti ja luonnonarvoiltaan arvokkaan saaristolunnon myös Kyrönsalmen pohjoispuolella. Pohjoinen saaristo: Kasinonsaaret, Vääräsaari, Verkkosaari, Sulosaari, Sireenisaari ja Myhkyrä muodostavat Kyrönsalmen ja sen etelän puoleisen saariston kanssa ainutlaatuisen ja tasapainoisen maisemakokonaisuuden, missä vanha kulttuurimaisema, luontoarvot ja monipuolinen vesimaisema kohtaavat.

Alueelta tunnetaan lukuisia muinaisjäännöksiä sekä historiallisen ajan jäänteitä. Alueeseen liittyy paitsi asumiseen, myös pitkään jatkuneeseen virkistyskäyttöön liittyviä muistoja 1900-luvun vaihteen vilkkaasta kylpyläkulttuurista. Oman mausteensa maisemakuvaan tuovat näiden toimintojen synnyttämät pienet rakenteet: kävelysillat, pihojen aidat ja mm. Kyrönsalmea ympäröivillä vesialueilla vanhat kummelit ja pienet majakat.

Arviointi

Kyrönsalmen solmukohtaan liittyvien Haapaveden ja Pihlajaveden saaristoinen kulttuurimaisema on monipuolinen kokonaisuus: kulttuuri- ja luonnonmaisema, missä on runsaasti historiallisia piirteitä ja luonnon monimuotoisuutta liittyneenä kaupunkiympäristöön.

Aluetta koskettavat Savonlinnan keskustan uudet ohitustiejärjestelyt, joilla ei kuitenkaan juurikaan ole maisemakokonaisuudessa merkitystä. Uudet tiejärjestelyt leikkaavat maisema-alueen poikki samansuuntaisina (länsi-itä -suuntaisesti) kuin jo aiemmat liikennejärjestelyt, kun taas maisema-alueen kokonaisuus muodostuu pohjois-etelä -suuntaisesta kaupunkikeskustaa syleilevästä vesimaisemasta monipuolisine ja ainutlaatuisine kulttuuriympäristö- ja luonnonarvoineen.

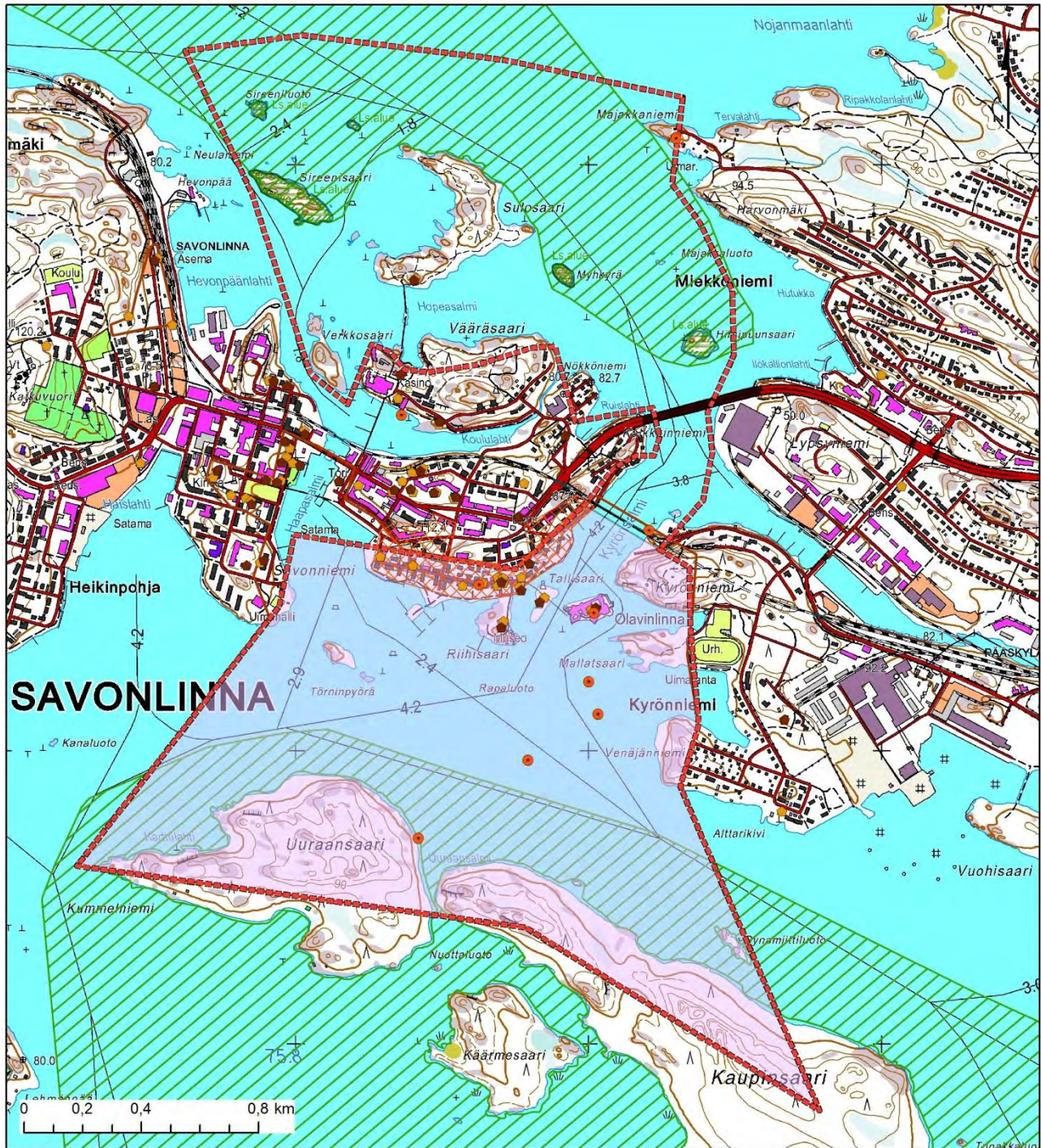
Alueelle on ollut suunnitteilla erilaisia matkailua tukevia ja edistäviä kehityssuunnitelmia ja harkinta kansallisen kaupunkipuiston hakemisesta. Suunnitelmat eivät ole ristiriidassa maisema-alueen rajauksen tai statuksen kanssa vaan tukevat toinen toistaan.

Kuva. Vierasvenesatama.

Kuva. Hopeasalmi ja Sulosaari.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö 2009
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Muinaisjäännösalue
- Muinaisjäännöskohde
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.12 Savonlinnan Kokonsaari [Savonlinna]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saaressa ja niemessä'

Pinta-ala

697 ha

Kokonsaari sijaitsee Pihlajavedellä 12 km Savonlinnan keskustasta linnuntietä lounaaseen. Saaren peruskenteen muodostaa voimakas luode-kaakko -suuntautuneisuus. Luoteisosa on yhtenäistä harjannejaksoa, kun taas kaakkoisosassa vaihtelevat pienet kalliokumpareet jyrkänteineen ja niiden väliset alavat, soistuneet alueet, suojaisat lahdenpoukamat ja kannakset. Alue on luonteeltaan hyvin mosaiikkimaista. Maastoltaan voimakkaasti vaihtelevan saaren luonnon erikoisuutena ovat kaksi sisäjärveä: Suurilampi ja Pienilampi. Muutamia erillisiä tiloja lukuun ottamatta saaren asutus on keskittynyt kahdeksi kyläkokonaisuudeksi: länsiosan moreeniselänteelle ja keskiosaan Suurilammen rannalle. Loma-asutus sijoittuu pääasiassa saaren sokkeloiseen kaakkoisosaan. Peltoaukeita kehystävät ja pilkkovat pääosin mäntyvaltaiset kuivahkot kankaat ja koivuvaltaiset vanhat kaskimetsät. Kosteammassa painanteissa metsät ovat tuoreempia sekametsiä, siellä on myös pieniä lehtoja.

Kokonsaaren viljelymaisema on metsäselänteiden, lampien ja laaksopainanteen jäsentämä vaihteleva kokonaisuus. Viljelyala on raivattu harjanteen etelän puolelle alarinteeseen. Aina Hietakankaan tilalta avautuu näkymä peltoja pitkin Yläpaikan ja Alapaikan tilakeskuksille sekä aina Suurilammelle saakka. Rinnepellot laskevat loivasti lammen rantaan ja toisella puolen mäkeä laaksonotkelmaan. Tilakeskukset ovat ylärinteillä peltojen laidassa. Peltojen reunoja elävöittävät valoisat kaskikoivikot ja hakamaat. Peltolohkoja myös kehystävät monin paikoin kauniisti ladotut kiviaidat. Kiviröykkiöt, katajat ja yksittäiset maisemapuut kuuluvat viljelymaisemaan, kalliopaljastumat ovat yleisiä. Suurilammen ranta-alueet ovat avoimia vaikka rantapelloja ja reunavyöhykkeitä ei enää laidunnetakaan. Tilojen pihapiirit ovat säilyneet perinteisen muotoisi-

na vaikka pihossa on myös nuorehkoja rakennuksia. Maisemassa on myös paljon pieniä maatalouteen ja kalastukseen liittyviä rakennuksia ja rakennelmia: latoja, vajoja, koppeja, aitoja, portteja. Maisemakuva on hyvin pienipiirteistä ja vaihtelevaa saaristoviljelymaisemaa.

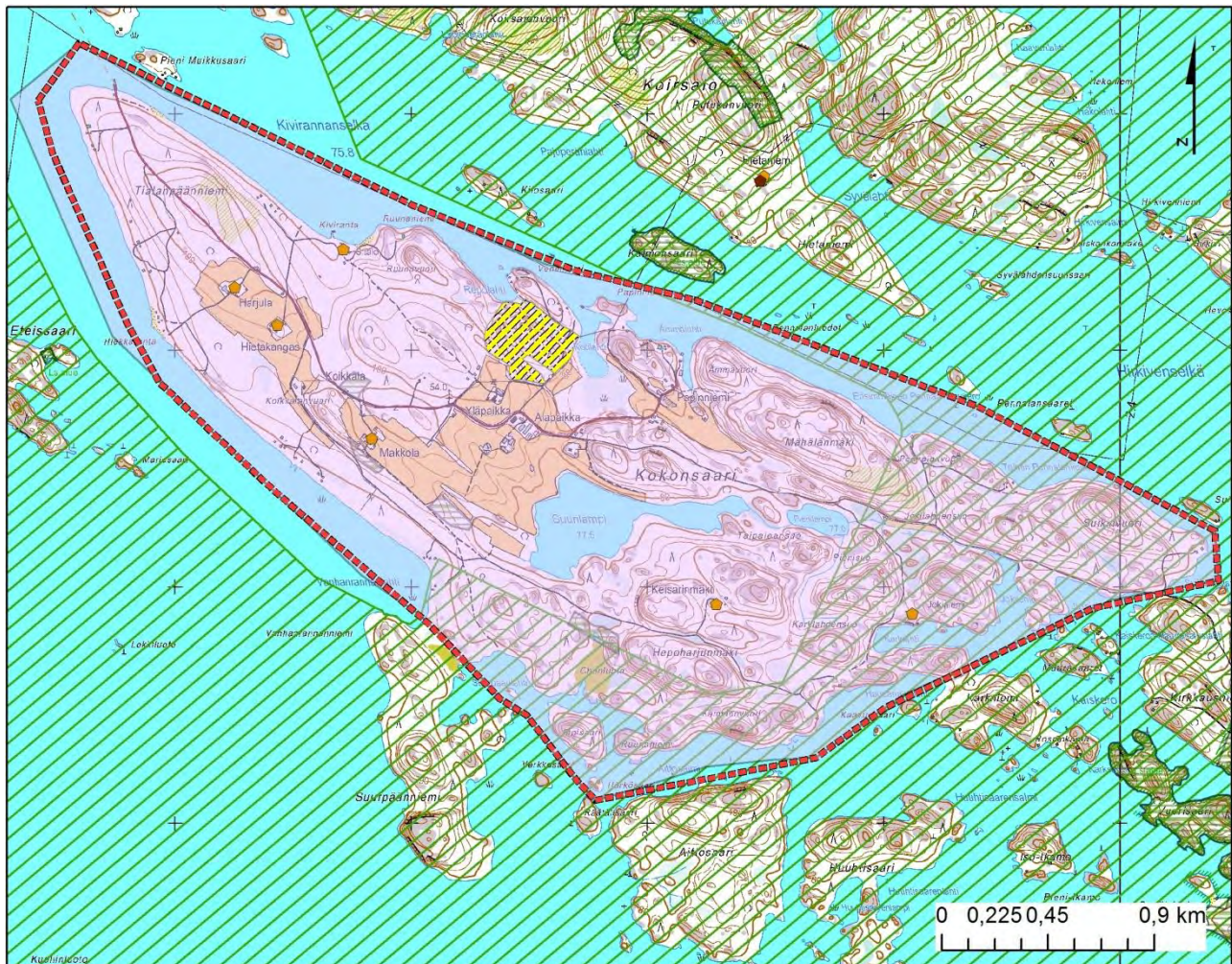
Kokonsaari kuuluu osittain Pihlajaveden Natura 2000 -alueeseen. Alue on tärkeä saimaannorpan elinalue mutta sillä on merkitystä myös Saimaan järviluonnon, kulttuurivaikutteisten biotooppien ja lehtokasvillisuuden suojelemiseksi. Kokonsaaren harju kuuluu valtakunnalliseen harjijensuojeluohjelmaan. Alueella sijaitsee myös Hietakankaan luonnonsuojelualue.

Arviointi

Kokonsaari on kulttuuri- ja luonnonmaisemaltaan arvokas Pihlajaveden saari. Se edustaa Suur-Saimaan seudun saaristolaisasutusta. Kokonsaaren kaakkoisosaa luonnehtivat karut kalliomaisemat ja rikkonainen rantaviiva, saaren harjualueella on laaja, metsäinen delta. Kokonsaari on yksi harvoista saaristokylistä, jotka ovat säilyneet elävinä ja mukautuvat jatkuvasti modernin yhteiskunnan virtaan.

Saarta ympäröivä vesistö ei juuri näy viljelyaukeille vain Suurilampi ja pieni kaistale Kotilahden luhtaa näkyvät kylämaisemassa. Näkymät eivät ole kuitenkaan viime vuosina juurikaan muuttuneet. Tiloille on myös rakennettu uusia tuotantorakennuksia, peltoalat ovat hieman kasvaneet, kokonaisuutena alue on säilyttänyt piirteensä ja elinvoimaisuutensa hyvin. Maisema-alue ei ole taantunut.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Arvokas perinnebiotooppi
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.13 Punkaharjun kulttuurimaisema [Savonlinna]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saareissa ja niemessä'

Pinta-ala

1 741 ha

Punkaharju sijaitsee noin 39 km Savonlinnan kaupungin keskustasta kaakkoon, kaksi - yhdeksän kilometriä Punkaharjun taajamasta luoteeseen. Punkaharjun maiseman erikoislaatuisuus ja kauneus perustuvat rikkonaiseen vesistön ja kapean harjujakson lomittumiseen. Alueen maisemarakenteen perustana on Punkaharju, mikä muodostaa kannaksen ja vedenjakajan, Puruveden ja Pihlajaveden välille. Se muodostuu kapeasta, noin seitsemän kilometriä pitkästä selänteestä. Selänteen leveys ja korkeus vaihtelevat ja siihen liittyy sivuharjanteita ja harjukumpuja. Rinteet ovat korkeimmilla kohdilla hyvin jyrkkiä. Ennen maantien rakentamista harju on ilmeisesti ollut terävälakinen. Varsinkin harjun lännenpuoleisella rannalla on nähtävissä resanttisia rantavalleja ja useassa kohdassa on havaittavissa törmäterassi, jolle vanha Punkaharjuntie on raivattu.

Harjulla oli puolustuksellista merkitystä 1700-luvulla, minkä vuoksi alueen metsät olivat hakattuna 1700-luvulta vuoteen 1803 saakka. Punkaharjun strategisesta merkityksestä kertovat venäläisten 1700-luvun lopulla ja Suomen sodan kynnyksellä kaivatut maavarustukset, joita on säilynyt maastossa eri puolilla harjua. Käytyään Punkaharjulla vuonna 1803 Aleksanteri I kielsi puiden hakkaamisen. Alue lunastettiin vuonna 1840 ja 136 hehtaarin suuruinen alue rauhoitettiin kruununpuistoksi vuonna 1843. Valtio ryhtyi hoitamaan aluetta ja asetti mm. kaksi metsänvartiota palovartioiksi. Ihmisen vaikutus harjualueen luontoon vähenikin huomattavasti. Harjun molempiin päihin rakennettiin mökit näille metsänvartioille. Tieteellinen metsäntutkimus aloitettiin harjualueella 1870-luvulla ja se jatkuu yhä. Vuonna 1924 harju siirtyi metsäntutkimuslaitoksen kokeilualueeksi. Laukansaaren alue on edelleen kokeilualue. Alueelle perus-

tettiin dendrologinen puisto 1930-luvun alussa.

Alueella on myös toisen maailmansodan aikaista puolustushistoriallista merkitystä. Alueella on tehty linnoittamista välirauhan aikana ja osa niistä ja niiden jäänteistä on näkyvillä edelleen maastossa.

Kapealla kannaksella on ollut liikenteellistä merkitystä kauan. Maantie Viipurista Savonlinnaan on kulkenut harjun laella jo keskiaikana. Harju löydettiin matkailukohteena 1800-luvun alkupuoliskolla. Sen saavutettavuutta lisäsi rautatien valmistuminen vuonna 1908. 1900-luvun alussa harju oli merkittävä kansainvälinen matkailukohde. Siitä on muodostunut suomalainen kansallismaisema, jota monet taiteilijat, mm. Johan Ludvig Runeberg, ovat kuvanneet.

Punkaharjun vähäinen rakennuskanta liittyy toisaalta 1800-luvulla alueelle alkaneeseen matkailuun ja toisaalta liikenteeseen. Punkaharjun valtionhotelli rakennettiin kruununpuiston perustamisen aikoihin vuonna 1845, alun perin metsänvartijan asunnoksi. Viereisellä kumpareella on vuonna 1898 valmistunut keisarinnaan huvila, ja hotellista etelään on vanhan harjutien parhaiten säilynyt osuus. 1900-luvun alussa rakennettiin alueelle hotelli Finlandia ja Punkaharjun eteläpäähän Punkaharjun asema ja Takaharjun parantola, Punkasalmen kirkko ja pappila.

Arviointi

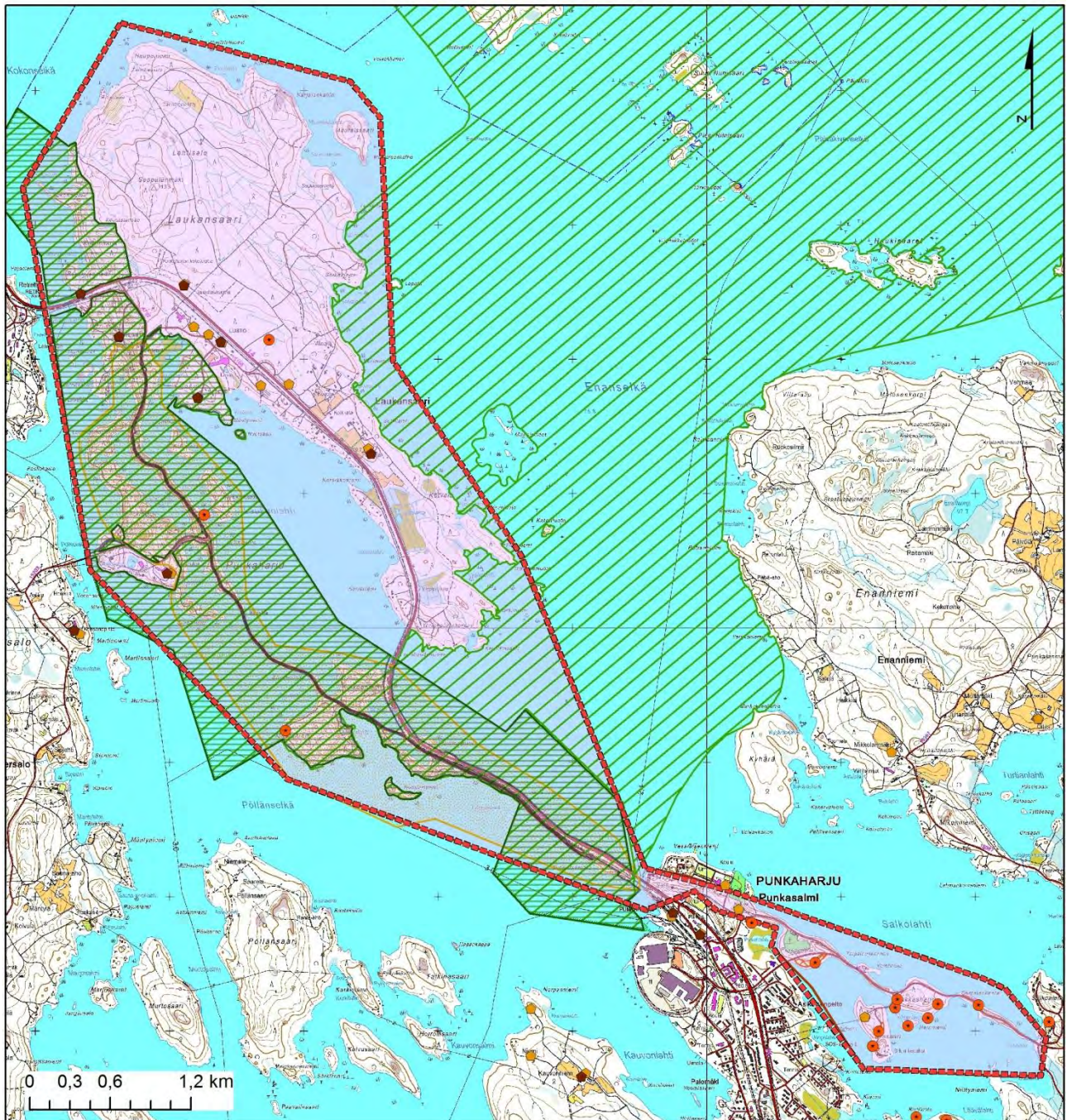
Punkaharju on vakiintunut, tunnettu kansallismaisema, mikä on säilyttänyt erinomaisesti piirteensä mm. suojelustatusten avulla. Harjualue on merkittävä sekä luonnonkauneutensa että siihen liittyvien historiallisten ja rakennustaiteellisesti huomattavien kohteiden takia. Harjulla on ollut ja on edelleen merkitystä matkailulle, liikenteelle, puolustukselle ja metsäntutkimukselle.

Kuva. Punkaharjun harjutie.

Kuva. Hotelli Finlandia.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö 2009
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Arvokas harjuaue
- Muinaisjäännealue
- Muinaisjäännekohte
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohte

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.14 Kuhajärven viljelymaisema [Sulkava]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saaressa ja niemessä'

Pinta-ala

2 692 ha

Kuhajärven viljelymaisemat sijaitsevat Sulkavan keskustasta pohjoiseen. Maiseman perusrakenne muodostuu luode-kaakko -suuntautuneista drumliinikentistä. Kentän painanteissa kulkevat vesistöt niin ikään voimakkaasti luode-kaakko -suuntaisesti. Pieniä suopainanteita ja lampia on maisemarakenteessa mosaiikkimaisesti ja runsaasti. Myös ne noudattavat luode-kaakko -suuntaa. Alue on maisemakuvaltaan vaihtelevaa. Paikoin avautuvat avarat viljelymaisemat tai hienot järvinäkymät, paikoin maisemat peittyvät tiheiden männiköiden taakse. Maisema-alue on laaja eikä sitä voi kokea yhdellä silmäyksellä. Maisematilat avautuvat ja löytyvät toinen toisensa jälkeen.

Viljelykset ja kylät on raivattu poikkeuksellisesti myös moreeniharjanteiden pohjois- ja itäisivuile. Avoimia viljelyalueita ja kyliä kehystävät varttuneet kuusivaltaiset tuoreet kankaat. Karumpia männiköitäkin tavataan runsaasti. Viljelysten läheiset reunavyöhykkeet ovat yleensä lehtipuuvaltaisia. Tilakeskukset sijaitsevat peltojensa keskellä ja ne muodostavat löyhiä ryhmäkyliä tai nauhoja kyläteiden tai vesistöjen läheisyyteen. Laajimmin maisema avautuu Väätlänmäeltä. Näkymä avautuu pitkälle pohjoiseen ja itään yli talojen, peltojen, järvien ja metsien. Kammolassa on vaihtelevaa maalaismaisemaa. Partalan entinen kuninkaankartano, joka sijaitsee loivarinteisessä niemessä, laajojen peltoaukeiden keskellä, muodostaa huomiota herättävän maiseman.

Kylät ovat harvaan asuttuja, pieniä mäkikyliä, hyvin hoidettuja ja ne sulautuvat viljelymaisemaan harmoni-

seksi kokonaisuudeksi. Kyliä luonnehtivat kumpuilevat, pienten, kivisten peltotilkkujen mosaiikkimaiseksi kuvioimat rinneviljelykset ja monin paikoin perinteinen rakennuskanta. Kylämaisemia korostaa rakennusten sijainti luonnonympäristössä, laidunnettujen ja viljeltyjen alueiden ympäröimänä.

Tiloille johtaa usein puukujia (koivuja, pihlajia). Myös rannoilla on säntillisiä koivuvietteitä. Varttuneet pihapuut (kuuset, koivut, jalot lehtipuut) kohoavat kylämaisemassa. Muutoin pihapiirien kasvillisuus ei ole runsasta. Peltokuvioiden reunoissa ja myös tiloille vievillä kujilla on vielä kujapuiden lomassa ladottuja kivivaitoja. Pelloilla on usein yksittäisiä kiviä saarekkeita, puu tai muutamia puita. Pihapiirit ovat avoimia, joissakin pihossa on säilynyt paljon myös vanhempia rakennuksia.

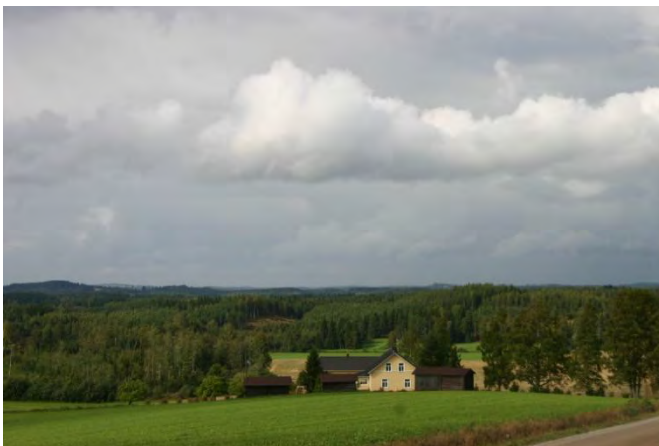
Alueelta tunnetaan kivikautisia asuinpaikkoja sekä rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteita.

Tiittala on entinen ratsutila, joka on rakennettu 1830-luvulla C. L. Engelin laatiman suunnitelman mukaan. Kammolassa arvokkaita rakennuskohteita ovat Uotilan klassistinen päärakennus ja aitat sekä Kammolan vuonna 1901 rakennettu kansakoulu. Kuhakoski on vanhaa teollisuusmiljöötä, jonka kaksiraaminen saha perustettiin vuonna 1778. Sahasta ovat nykyisin jäljellä rauniot ja joukko sahayhdyskuntaan kuuluneita hirsi- ja lautarakennuksia. Viereisen kosken yli johtaa vanha hirsiarkkusilta. Tienvarsimaisemassa huomiota kiinnittäviä vanhoja maatiloja ovat muun muassa Kuuspelto ja Hasula. Partala on 1600-luvulla perustettu entinen kuninkaankartano, jonka rakennukset päärakennusta lukuun ottamatta uusittiin palon jälkeen vuonna 1935.

Arviointi

Alue on edustava kokonaisuus savolaista mäliasusta. Alueen lukuisat kivikautiset asuinpaikat kertovat pitkää asutushistoriasta.

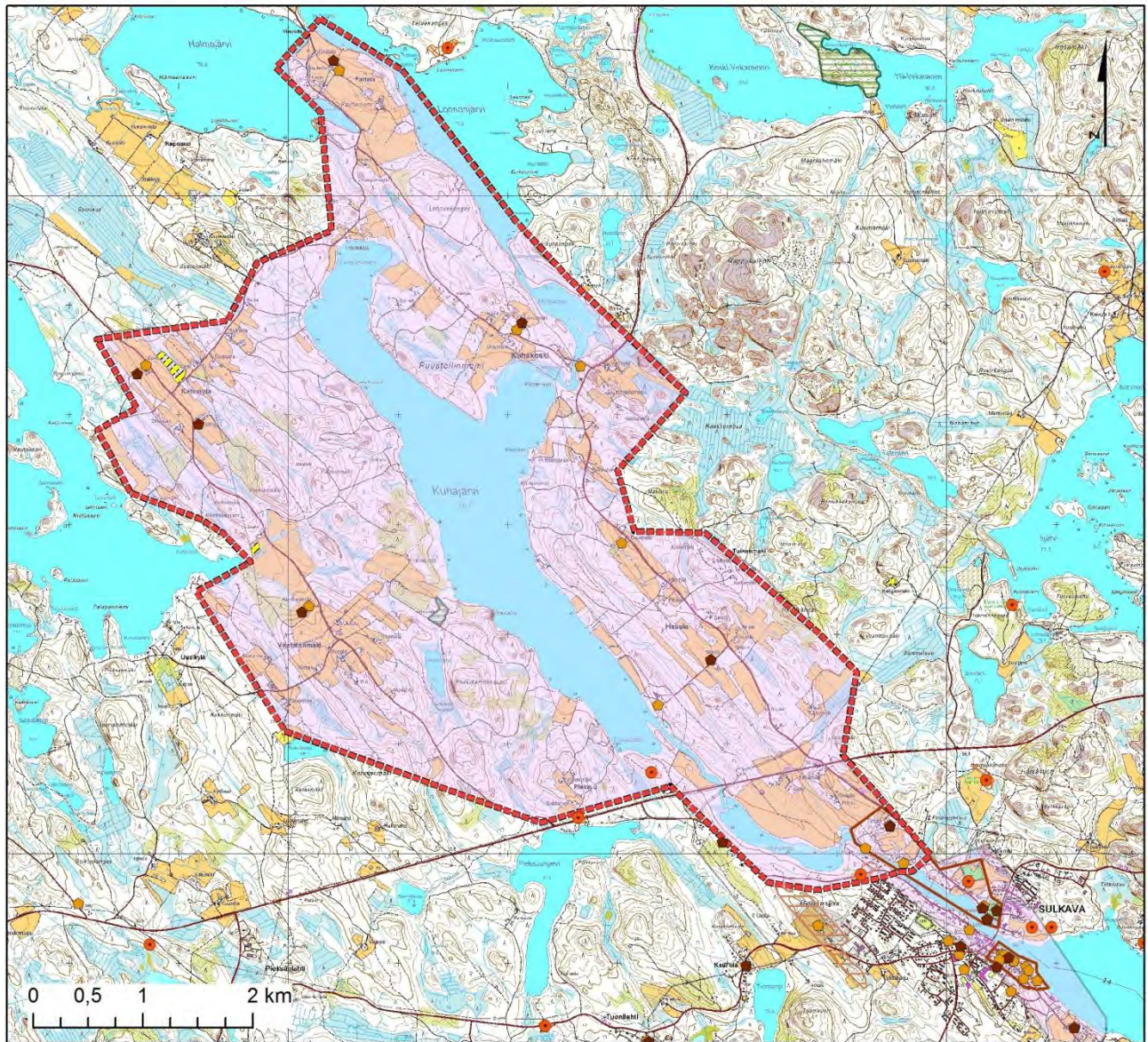
Maisema-alue on hyvin laaja. Se muodostuu useista kylämaiseman palasista drumliinien ja painanteiden luode-kaakko -suuntaisessa ketjussa. Agraarinen maisema liittyy valtakunnallisesti merkittävään Sulkavan keskusta. Nyt rajattu maisemakokonaisuus on säilyttänyt ominaispiirteensä ja elinvoimaisuutensa hyvin. Maiseman avaruus on laajentunut etenkin Väätlänmäen maisemakuvassa väliaikaisesti suurien myrskytyhojen vuoksi. Muutos ei kuitenkaan ole väliaikaisestikaan maisemallisesti häiritsevää.

Kuva. Väätlänmäki

Kuva. Kammola

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö 2009
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Arvokas perinnebiotooppi
- Muinaisjäännösalue
- Muinaisjäännöskohde
- Rakennussuojelukohde
- Arvokas rakennusperintökohde

Lähdeaineisto:
 MML, 2012
 OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
 (valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
 Museovirasto, 2012
 Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
 Etelä-Savon Ely-keskus, 2012

3.1.15 Sulkavan Linnavuori [Sulkava]

Maisemamaakunta ja -seutu:

Itäinen Järvi-Suomi, Suur-Saimaan seutu

Maisematyyppi

'Saaressa ja niemessä'

Pinta-ala

217 ha

Linnavuoren maisema-alue sijaitsee Enoveden rannalla, noin neljä kilometriä Sulkavan keskustasta lounaaseen. Linnavuori on yksi Saimaan alueen 12 muinaislinnasta. Se on ollut suoja- ja puolustuspaikka, jonne vetäydyttiin vasta vihollisen uhatessa. Linnavuorelta ei ole tehty mitään sen ikää osoittavia löytöjä, mutta lähiseudulta saadut paleobotaaniset näytteet osoittavat viljan viljelyn vakiintuneen seudulla jo 1100-luvulla.

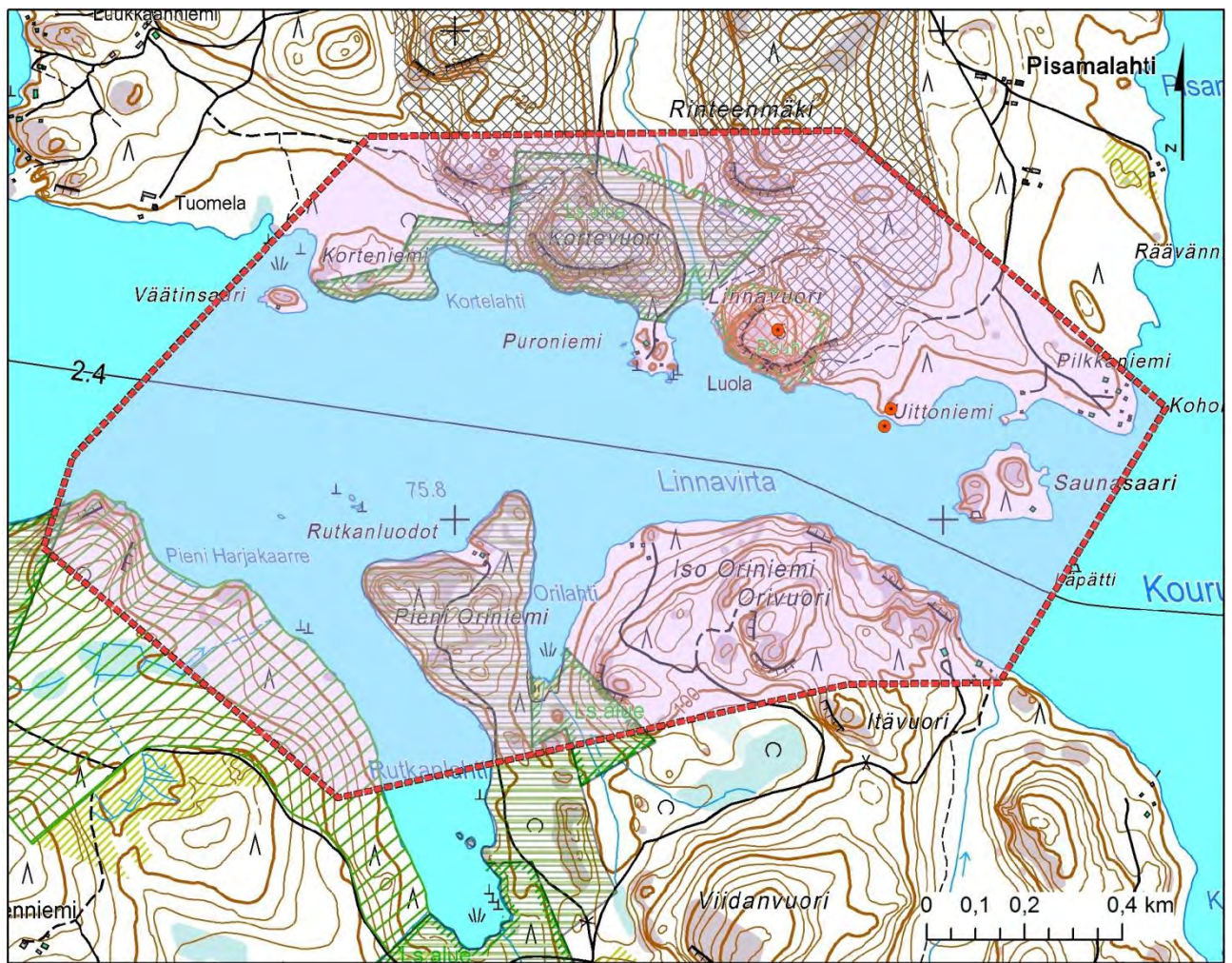
Maiseman perusrakenteena on pohjois-etelä -suuntaisesti suuntautunut kallioisten mäkien ja niiden välisten laaksojen luonnehtima metsäinen maasto. Metsät ovat karuhkoja mäntyvaltaisia kankaita. Maisema avautuu mäkien lakialueilla, missä kasvillisuus on vähäistä ja kalliopaljastumat ovat yleisiä. Kallioisen ja jylhän maiseman vastaparina on reittimäinen vesimaisema. Vettä myöten lähestyttäessä Linnavuori näkyy kauas. Linnavuorelta avautuu laajat näkymät ympäröivään saaristoon. Kivivallit, Uitonniemen kivikautinen asuinpaikka ja Uitonniemen edustalla oleva hylky kertovat osaltaan alueen kulttuurihistoriasta. Nykyaikaiset opastetaulut, laavu ja portaat ovat maisemassa Linnavuoren ainoita ihmisen tekemiä uudehkoja rakennelmia. Vuorelta avautuvassa rantamaisemassa on jonkin verran loma-asutusta.

Arviointi

Pisamalahden Linnavuorella on nähtävissä maamme komeimmat muinaislinna-alueet kuuluneet kivivarustukset. Linnavuorelta avautuu laaja eteläsavolainen järvimaisema. Linnavuori lähisaaristoineen sisältyy valtakunnalliseen rantojensuojeluohjelmaan ja Rutkatlahden metsät ovat Natura 2000 -kohde.

Alue on säilyttänyt ominaispiirteensä, maisemassa ei ole havaittavissa taantumaa. Karu ja kallioinen maa-

perä ei ole myöskään otollista pusikoitumiselle eikä alueen umpeenkasvulle.

Merkinnät

- Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Natura 2000 -alue
- Luonnonsuojelualue, perustettu
- Arvokas kallioalue
- Muinaisjäännösalue
- Muinaisjäännöskohde

Lähdeaineisto:
MML, 2012
OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu
(valtion ympäristöhallinnon virastot), 2012
Museovirasto, 2012
Etelä-Savon maakuntaliitto, 2012
Etelä-Savon Ely-keskus, 2012